

Polgár Ernő

ÓCEÁNIA

A világ kultúrái

1. A kultúrák eredete és ősképei

Bevezetés a mítoszok és a szimbólumok világába

2. Kleopátra vitorlása

3. Az iszlám világ titkai

4. Óceánia

POLGÁR ERNŐ

ÓCEÁNIA

3BT KIADÓ
Budapest

© Polgár Ernő, 2008

A borítón
Táncoló asszonyok a Fidzsi-szigeteken
Polgár Ernő fotója

ISBN 978-963-9864-00-9

3BT KIADÓ
Felelős kiadó: Burány Tamás
Készült
a 3BT műhelyében, Budapest
Telefon: 420-9427
E-mail: burany@enternet.hu

PROLÓGUS

A jóságos, öreg tengeri isten – Nereus – leányai, a nereidák, a görög–római mitológia szerint a tengeren utazókat segítő nimfák. A nagy óceánok magyar vándorait is hívják, csábítják a messzi vizekre, távoli kikötőkbe, ahol a mély és kiismerhetetlen tengereken, hideg tajtékú hullámokon, a tomboló viharban hánykolódó hajón vagy a ringató habokon – az utas is a tengerek nyugtalan látogatója, mint a sirályok és a szél.

1.

EMBEREK A LÁTHATÁRON

Frank Fiedler a horgonyláncon üldögélt, és az óceánt kémlelte. A hajó orra könnyedén hasította a vizet, perzselve tűzött a nap, zubogott a sós tenger, habja szinte forrt. A fiú mély lélegzeteket vett, úgy szívta magába a meleg, párás tengeri levegőt, mintha inhalált volna. A tengeren való tartózkodás edzettebbé tette őt, már nem kínoztta úgy az allergiás nátha, mint otthon, az NSZK-ban. Apjának és orvosának tökéletesen igaza volt, amikor a középiskola befejezése után azonnal a tengerre küldték. Afféle hajósinas volt itt, gondtalan matróz, akire kisegítő munkákat bízta.

A szélesebbség állandó ingadozása erősítő ingerekkel hatott a bőrére. A tengeri levegő hatására szervezete alkalmazkodóbbá vált a hőmérséklet változásaival szemben, és megszűntek a szárazföldön oly gyakori krónikus légúti panaszai. Most már azt is tudta, hogy a tengerparti lakosság közismerten kevésbé hajlamos a hűléses megbetegedésekre, mint a szárazföld belsejében élők. Ez a tengerek nagyobb hőmérsékleti kilengéseket mérséklő hatásának köszönhető. A nyár forróságát enyhébbé és elviselhetőbbé teszi a tengerről érkező szellő, a tél, pedig azért szelídül meg, mert a tenger ilyenkor adja ki a nyáron elraktározott meleget. Egy erőteljesebb hullám felcsapott a fedélzetre, a víz egyenesen Fiedler arcába vágódott. De a szemébe, orrába, fülébe, szájába is jutott belőle. A tengervíz nagyon sósak érezte, s ezt azért tartotta különösnek, mert éppen reggel olvasta a hajókönyvtárban, hogy az Atlanti- és nem a Csendes-óceán a legsósabb a három óceán közül. A tengerészeti földrajzot tanulmányozva értette meg azt is, hogy az óceánok és melléktengerek vizének a színe összefügg a sótartalommal és a hőmérséklettel. Minél sósabb a tengervíz, annál sötétebb kék a színe, s a két legsötétebb kék szín az egyenlítő két oldalán található sómaximummal függ össze. Ugyanezért kék a Földközi-tenger is. Minél kisebb a tengervíz sótartalma, annál jobban elhal-

ványodik a színe. A tengervíz színének a hőmérséklettel való összefüggése abban nyilvánul meg, hogy a hideg zöld színárnyalatot alkot, a meleg pedig a kék változatos színharmóniát hozza létre. Ezért üt el olyan láthatóan a hideg Labrador-áramlás zavaros, szürkészöld színe a meleg Golf-áramlás kékes vízszínétől. Természetesen mindehhez az ég színe is hozzájárul. A Földközi-tenger örökké kék ege nyilvánvalóan csak erősíti a tengervíz kékjét, viszont a magasabb szélességek felhői, ködfüggönyei és esőfátylai miatt szürkének látszik a tenger.

Fiedler felemelte a távcsövét, belenézett, és nem akart hinni a szemének. A nap, fényes sugarai majdnem elvakították.

Sok száz méternyire túl a hullámok megtörttek, s szivárványszínekben pompázva ott terült el előtte a sziget. Partján mozdulatlan fekete pontokat látott: egyikük hirtelen megmozdult, vendéghajós csónakjához futott, a többiek a pálmafák mögé szaladtak. Emberek voltak.

– Föld! – kiáltotta torkaszakadtából Fiedler a vitorlaskorszakban gyakran használt, életet, megmenekülést szimbolizáló szót.

Összefutott a legénység, de még az öregebb tengerészek se nevelték ki a fiút spontán megnyilatkozása miatt. Modern radar- és rádióberendezések, a legpontosabb angol tengerészeti térképeken óránként megjelölt helyszínpozíciók segítik ma már az óceánjárók közlekedését. Huszonöt nappal ezelőtt, amikor Dél-Afrikából elindultak, tudták már, mikor fognak megérkezni. A hosszú, monoton utazás mégis összetörte az embereket lelkileg, testileg. Szívük mélyén – ha nem is vallották be – ugyanúgy éreztek, mint Fiedler, aki minden szempontból kezdőnek, kedves zöldfülűnek számított a tengeren. Mégsem mosolyogtak rajta. Boldogok voltak.

Végre megérkeztünk. Ehhez semmi kétség nem fér. Az ott szemközt: a Salamon-szigetek.

2. A CSENDES-ÓCEÁNIAI SZIGETVILÁG

A kikötési manővert Niepelt a parancsnoki hídról vezényelte. Szczepanski I. tiszt a horgonygépnél, Kruppa I. géptiszt a gépház komputertermében várta a kapitány utasításait.

A honiarai kikötődiszpécserstől olyan utasítás érkezik, hogy a hajó csak másnap mehet be a kikötőbe. A Salamon-szigeteki pilót – későbbi pontos információ szerint – majd valamikor holnap érkezik. Hajónk egyelőre nyílt vízen marad. A mázsás horgonyláncszemek dübörögve peregnek le a csörlőről a horgony tonnányi súlyától.

„Ugrott a mai partraszállás lehetősége” terjedt el a lehangoló hír másodperceken belül a legénység között. Valamilyen más program után kell nézni.

Fiedler szorgalmasan pötyögtetett a könyvtárszobában elhelyezett Brother szövegszerkesztő írógépen. Niepelt este hatra összehívta az Elefántvadászok Klubjának tagjait. Már elmúlt öt óra, neki még meg kell fogalmazni a meghívó szövegét, le kell gépelnie, borítékolni, kézbesíteni, azután mosakodni, inget váltani... Ebből baj lesz!

Fiedler legszívesebben személyesen hívta volna össze a tagságot, de hát tudta, hogy Niepelt nagyon ad a formaságokra, s azt is, hogy ezek a meghívók milyen fontosak a tagok számára. Ezek az apró figyelmességek adják meg éppen a klub működésének tekintélyét, varázsát. Arról már nem is szólva, hogy az Elephanthunter's Club éppen róla neveztetett el. Amikor Bremerhafen kikötőjében felszállt a hajóra, lekiáltott valaki a fedélzetről, hogy megjött az elefántvadász. Fiedler ugyanis terepszínű, afrikai vadászkalapban, csizmában és hátizsákkal érkezett, s úgy festett valóban, mint egy expedícióra induló elefántvadász.

Amikor tizenkilencedik születésnapját ünnepeltük a hajón, emelkedett hangulatunkban megalapítottuk a klubot. Elnökünknek

Niepelt kapitányt választottuk. Akkor nem is sejtettük, hogy milyen előnyök származnak majd ebből. Összejöveteleinket ugyanis tágas nappalijában tartotta. Nem zavartuk a könyvtárszobában azokat, akik éppen az elmélyült időtöltést: olvasást, levélírást, tanulást választották szórakozásul. De a szalonban összegyűlt videózókat, bridzs-, sakk- vagy sörpartira érkezőket sem zavartuk. Legfontosabb előny persze abból származott, hogy Niepelt meghatódva gyermekies gyülekezetünk lelkesedésén, felajánlotta kapitányi külön keretét, ő volt mindig a vendéglátó, egyszóval annyit ihatunk nála, amennyi belénk fért.

Fiedler ügyvezető titkárunk lett. Belőlem szóvivőt, külügyi- és sajtótitkárt csináltak. (A megtiszteltetés azért érhetett engem, ugyanis, mert én voltam az a valaki, aki a fedélzetről lekiabálva Fiedlert elefántvadásznak kereszteltem.)

A nemzetközi klubnak: Niepelt, Szczepanski, Lozada, Celis, Kruppa, Reyes, Fiedler és Polgár lettek a tagjai. Három német, egy lengyel, három Fülöp-szigeteki és egy magyar. Alapszabályunk értelmében összejöveteleinket kizárólag az elnök hívhatja össze (akár munkaidőben is). Az összejöveteleken mindig valaki, előre megbeszélt témáról: napi hírek, politika, kultúra, művészeti kérdések... előadást tart. Tilos viszont a hajó életéről, munkájáról beszélni, hacsak az elnök erre külön engedélyt nem ad. Abban az esetben viszont automatikusan megszűni a klubtagok egyenjogúsága, és a hajón érvényben lévő szolgálati út betartása lesz kötelező.

Fiedler éppen azt ütötte be a számítógépbe, hogy a meghívót nyolc példányban írja le a gép. A szépen tipografált szöveget sietve dobálta be a megcímzett borítékokba, és gyorsfutárként kézbesítette ki a tagoknak. Annyi ideje maradt éppen, hogy kicsit rendbe szedje magát. Mire Niepelt nappalijába ért, már mindenki ott volt. Mindig vágyott arra, hogy legalább egyszer ne ő legyen az utolsó, de ez még nem sikerült neki soha.

Niepelt Captain Morgan rumot szolgáltatott fel, szózott pisztáciát, mogyorót, sós süteményeket és szivart. A légkondicionáló be-

rendezésnek köszönhetően bent a klíma kellemes volt: feledtette velünk a kinti trópusi katlant. Nagyokat kortyoltunk a finom italból, és kíváncsian vártuk az előadást. Szczepanski emelkedett szólásra.

Témájával nagyot markolt: a Csendes-óceániai szigetek, Óceánia áttekintő bemutatására vállalkozott. Dolgozószobájából saját kézikönyveit, szakkönyveit, térképeit is magával hozta, hogy illusztrálni tudja mondandóját.

– Röviden összefoglalom ismereteimet Óceániáról – kezdte Szczepanski.

Három óceánunk közül a legnagyobbikhoz érkeztünk, a Csendes-óceánra. Szigeteit is figyelembe véve a világ legnagyobb kiterjedésű földrajzi területére. Az angol Challenger legénysége 1951-ben a Mariana-árokban tizenegy kilométeres vízmélységet talált. Tengerészek, misszionáriusok, felfedezők, írók feljegyzései alapján határozottan állítható, hogy Óceánia a világ legromantikusabb térsége. Spanyolok és portugálok voltak az első európaiak, akik erre vetődtek. A spanyolok aranyat, ezüstöt kerestek, a portugálok pedig a mesés keleti fűszerszigeteket. Balboa volt az első, aki megpillantotta a Csendes-óceánt, Magellán pedig, aki először keresztülhajózott rajta. A spanyol király öt hajóval indította útnak, 1519 szeptemberében. A vakmerő tengerész Dél-Amerika felé indult el, felfedezte a róla elnevezett Magellán-szorost, s azon keresztülhaladva jutott ki a Csendes-óceánra. Tuamotu, Guam, Rota szigetek érintésével a Fülöp-szigetekre érkezett az expedíció, közben sajnos Magellánt megölték a bennszülöttek.

Az öt hajó közül egynek sikerült átszelni az Indiai-óceánt, megkerülni a dél-afrikai partoknál a Jóreménység-fokát és kijutni az Atlanti-óceánra. A túlélők, akik először tettek világkörüli utazást, háromévi kalandozás után, 1522 szeptemberében kötöttek ki a gazdag Sevilla kikötőjében. Százhatvan tengerész lelte halálát az úton, a kor minden bizonnyal legkiválóbb navigátorai.

A terra australis incognita, a hatalmas déli kontinens felfedezése szinte valamennyi nagyobb európai gyarmatosító hatalmat

készített expedíciók indítására. Érkeztek is szép számmal Óceániába a vakmerő hajósok, az „óceánjáró emberek”, akik legyőzték a távolságokat. Andrés de Urdaneta 1565-ben Manilából Acapulcoba hajózott, ezzel felfedezve az amerikai kontinenst megközelítő észak-csendes-óceáni hajóutat. Quiros, Van Diaman, Tasman, William Dampier, Wallis, Mendana, James Cook és mások folytatták a szigetvilág feltérképezését, felfedezését az európai kultúra számára.

Szakmai, emberi példaképem: Cook kapitány, a mesteri navigátor, kiváló tudós, matematikus, csillagász és fizikus három expedíciót indított Óceániába. Első útja során három hónapot töltött Tahitin, azután a szomszédos Társaság-szigetekre hajózott. A következő hat hónapot Új-Zéland feltérképezésére fordította, majd keresztülszelve a Tasman-tengert Auszália keleti partjait járta végig. Második útján Új-Kaledóniát és a Norfolk-szigeteket fedezte fel. Harmadik utazásakor a Jóreménység-fokának megkerülése után találta meg a Hawaii-szigeteket. Hazafelé menet a Bering-szorosnál beállt a tél, ezért visszafordult a hawaii-vizek felé. Ott lelte halálát: a bennszülöttek ölték meg. A felfedező expedíciókat a gyarmatosítás követte. A második világháború alatt a japánok területszerző támadásait az amerikaiak verték vissza.

Szczepanski ezután kérdéseinkre válaszolva az óceáni turizmusról, a korallszigetek kialakulásáról, az éghajlatról, állat- és növényvilágról, történelemről, a térség gazdaságáról, kultúrájáról, közlekedésről, pénzváltásról, vízumügyekről, egészségvédelmi szempontokról, nyelvészeti kérdésekről beszélt. Fiedler magnófelvételt készített az előadásról, ígért nekem egy másolatot, hogy a legfontosabb információkat majd rögzíthessem útinaplómba.

Szczepanski imponáló felkészültsége, ismeretei a szigetvilágról valamennyiünk elismerését elnyerte. Véleménye szerint a térség természeti adottságai, a bennszülöttek egzotikus kultúrája olyan csodálatos harmóniát alkot, melyhez foghatót sem Európában, sem Indiában, de még Japánban vagy Indonéziában se találhatunk.

A Csendes-óceániai szigetek három csoportra tagozódnak: Polinézia és Melanézia szigetei túlnyomórészt az Egyenlítő alatt húzódnak, Mikronézia pedig a fölött helyezkedik el.

Polinézia neve a görög polus (sok) és a nesos (szigetek) szavaiból egyesítéséből keletkezett. Melanézia nevében a görög melas (fekete) szó az őslakosság fekete bőrére utal, Mikronézia pedig a görög mikros (kicsi) szóból eredően: kis szigeteket jelent.

A melanéziaiak negroid típusú emberek, hajviseletük az afrikaiakéhoz hasonló. Bőrük színe a csokoládébarna és a mély fekete színárnyalatai között változik. A salamon-szigetiek például a világ legerőteljesebben pigmentált feketéi. A melanézek mikroközösségekben éltek, klánokat, titkos társaságokat alapítottak. Osztálytagozódás közöttük nem jött létre. Kis közösségeik vezetői törzsfőnökök és a varázslók voltak. Totemfigurák, rítusok, maszkok, szertartások, táncok, kannibalizmus jellemezte életüket. Művészetük közösségi jellege vallási funkciókat töltött be, különösen a halálkultuszban.

A polinézek magas, aranyszínű, csillogó bőrű, széparcú, jó testalkatú emberek. Hajviseletük ritkán göndör. Merev, szigorú társadalmi rendszerekben éltek. Amikor az első európaiak Tahiti szigetére érkeztek, négy társadalmi osztályba tartozó népcsoporttal találkoztak: vezetőik, földtulajdonosok, közemberek és a rabszolgák kasztjával. Közülük valamennyien több vagy kevesebb mágikus erővel (mana) rendelkeztek, és tilos volt (tabu) az egymás közötti érintkezés. Legnagyobb mágikus erővel isteneik rendelkeztek, így Tongaroa az óceán istene, Oro vagy Ku a háború istenei.

A polinéz mitológia legérdekesebb figurája Maui, aki, akár egy polinéz Prometheus vagy Krishna, zsineggel megfogta a napot, és a tüzet lehozta a földre. Horoggal pedig kihalásztta a szigeteket a tengerből. Hina istennő felszállt a Holdba, hogy fivéréből távol legyen, és elkerülje a vérfertőzést. Tane, a fény, Rongo, a termés és a béke istene. A róluk szóló történetek még inkább kiszínezik a többistenhitű polinéz mitológiát. Áldozati oltáraikon (marae vagy heiau) áldozatokat mutattak be. Ritkán fordult elő emberáldozat.

Soha nem használtak maszkokat, színes jelmezeket, valláskultuszuk sehol nem volt olyan erős, mint a melanézeké.

A mikronézek a Fülöp-szigetiek és a polinézek keveredéséből származnak. Rézbőrűek, vékony ajakkal, rövid, sima, fekete hajjal. A polinézektől eltérő ausztronéziai nyelvet beszélnek, mitológiájuk erős eleme a hősök imádása. Kultúrájuk nem olyan gazdag, mint a melanézeké vagy a polinézeké.

Szczepanski már három órája beszélt. Záporoztak hozzá kérdéseink, hiszen valamennyien izgatottan készültünk a nagy találkozásra, hogy személyesen is megismerjük Óceániát.

Niepelt is kivette a részét a válaszádsokból: ő még tájékozottabb volt a témában, mint első tisztje. Nemhiába készült egész életében arra, hogy legalább eljusson ide, a világ másik végébe, ahonnan nézve európai kultúránk legalább annyira a világ másik végén van.

Klubtalálkozónk kötetlen beszélgetéssel folytatódott. Niepelt Beck söröket hozatott, kellemesen telt az idő, társalgásunkat telefoncsörgés szakította félbe. Niepelt a kikötőparancsnok kereste, hogy elnézést kérjen a diszpécser téves tájékoztatásáért, majd közölte, hogy a pilot már elindult a Philemonra: hajónkat még ma beviszik, hogy holnap reggel hat órakor elkezdhessék a kirakodást.

Első klubtalálkozásunkat kikötési manőver, útlevel- és vámvizsgálat, orvosi vizsgálatok, ügynökségi látogatások követték.

3.

A SALAMON-SZIGETEK

Reggel viszont a tengerészek esetében a vízumot helyettesítő kilépési engedéllyel a kezünkben időben elindulhatunk, hogy többhetes vízi út után végre szilárd talajra lépjünk. A hajó merülése miatt nem jutottunk be a kikötőbe, a rakományt úszódarukkal szállító-

bárkákba rakják át a fedélzetmester irányításával. Mi motoros jachton érkezünk a kikötőbe, a parancsnoki ügyeletet biztosító Lozada kivételével.

Szczepanski videofelvételeket készített a kikötő nyüzsgő forgatagában, bámulatos rutinnal háritva el a tolakodó alamizsnakérőket. Ezt a képességét nagyon irigyeltem tőle, ugyanis fényképezési kísérleteim majdnem mindig kudarcba fulladtak a kéregetők zaklatásai miatt. Pedig Szczepanski is csak annyit csinált, hogy ökölbe szorított bal kezét felemelte, maga előtt félkörívben mozgatta, s így módon olyan határozottan tudta távol tartani a bennszülötteket, hogy mi csak néztünk. Nem is próbáltuk utánozni. A többiek kameráikat se cipelték, a hajószalonban átmásolták a felvételeket saját kazettáikra. Ennek fejében viszont váltva cipelhették Szczepanski gépét.

A Salamon-szigetek az európai civilizáció számára a legutoljára feltárt óceániai terület. A mai napig ez a szigetvilág legismeretlenebb és legkevésbé látogatottabb térsége. Érezhető mindez a bennszülöttek kéregető ostromából is. Ők még ugyanis nem tudják, hogy a fehér ember és a gazdagság nem ugyanazon fogalmak.

Fiedler kikészített néhány Salamon-szigeteki dollárt, hogy leérázza magáról az ostromlókat, de szerencsére Kruppa megakadályozta akcióját. Pénzt ugyanis ebben a helyzeten végképp nem szabad adni, mert akkor igazából elszabadul a pokol. Látom az arcokon a megkönnyebbülést, még Szczepanskién is, amikor beszállunk az ügynökségtől bérelt mikrobuszba. Behúzzuk a tolóajtót, és elindulunk. Niepelt lehúzza az ablakot, int Fiedlernek, hogy most adhatja a pénzt az utánunk rohanó, kéregető tömegnek. Fiedler néhány dollárt dob ki, a bennszülöttek egymást taposva marakodnak érte. Szomorú látvány.

Elhaladunk a hajózási ügynökségek és a Kai bár előtt a tengerész negyedben, majd a Shanghai Bank saroképületénél jobbra fordulunk a Mendana sugárútra. Alig indultunk el, máris patakokban folyik rólunk az izzadság, olyan nagy a meleg és a páratarta-

lom. De inkább ettől szenvedünk, mint a trópusi felhőszakadásoktól. Ha egy hónappal korábban, márciusban érkezünk, az utolsó esős hónapban, bizony ki sem mozdulhattunk volna a hajóról. Még a rakományhoz sem fértek volna hozzá.

Elfogadva Niepelt érvelését tovább bámészkodtunk kifelé az ablakon.

A Salamon-szigeteki múzeum előtt megállt a kocsi. Kiszálltunk, hogy bemenjünk, de Kruppa határozottan közölte, ha nem ihat meg valamilyen jegelt italt a múzeummal szemközi Mendana Hotel bájában: azonnal kilép ebből a kiscserkész klubból, s valamilyen komolyabb társulást hoz létre. Feltételét tiltakozás nélkül fogadtuk el, mert már mi is alig vártuk, hogy igyunk valami frissítőt. Azon kívül a malária elleni tablettát is – amit néhányan elfelejtettünk reggel bevenni – le kellett nyelni valamivel.

Nagyon sötét bőrű, finom arcú, karcsú Salamon-szigeteki lány szolgált fel a bárban. Kruppa azonnal beszélgetni kezdett vele, csak igen nehezen boldogult, nem azért mert a lánynak valamilyen kifogása lett volna a társalgás ellen, hanem mert alig tudott néhány szónál többet angolul. A helyi lakosság itt nyolcvan-száz különböző nyelvet ismer, sokan beszélnek a Salamon-szigeteki pidgint. Kruppa az ismerkedés sikere kedvéért még anyagi áldozatot is hozott: megvette a recepció melletti ajándékboltban Linda Simons és Hugh Young Hjin BlongYum című nyelvkönyvét, melyből kiderült, hogy a Salamon-szigeteki pidgin-angol olyan bonyolult, hogy egyelőre le kell mondania arról, hogy közelebb férközzön a pincérlányhoz. A kínai pidzsint és néhány más tengeremléki nép saját nyelvét az angollal ötvöző pidzsin nyelveket, ha nem is könnyen, de megértette. Bár az nem világos számára, hogyan keletkezhetett az angol business (üzlet) szó kínai pidzsin kiejtése, mely egyúttal névadója lett e kevert, sokféle, több nép nyelvhasználatában más és más nyelv.

Végül mégiscsak a múzeumban kötöttünk ki, hogy a kiállított tárgyak, útmutatók, információk alapján többet tudjunk meg a szigetéről. Az udvaron egy tizennégy evezős, New Georgia-szigeteki

kenu hívta fel magára a figyelmet. Valamikor fejjadászok ültek benne, a kannibalizmus errefelé ijesztő méretű volt. Mellette egy kilenc méter hosszú, vitorlás, vendéghajós kenu állt. A bal oldalára épített egyensúlyozó támasz egy egyszerű, a kenu hosszához igazodó, vele párhuzamosan, hajóformára faragott fadarab, mely az erős hullámvázban is megóvjá a csónakot a felborulástól.

Kruppa, akit hidegen hagyott a csónakok látványa, már bent az épületben nézelődött. Véleménye szerint ezeket a kenukat kint a vizeken is megnézhattuk volna. Ebben igaza is volt. Eközben ő már a főváros történetével ismerkedett. Honiara neve – olvasta figyelmesen – a bennszülöttek Naha-ni-ara (a keleti és délkeleti szelek homlokzata) kifejezésből származik. A spanyol Mendana és tengerészei láthatták először az európaiak közül 1568-ban. Egy régi, inka legenda szerint Perutól nyugatra, hatszáz league, azaz ezernyolcszáz mérföld távolságra fekszenek azok a gazdag szigetek, ahová Yupanqui, a híres inka hős is ellátogatott, s onnan aranyat, ezüstöt, mesés kincseket vitt haza magával.

A spanyol hódítók útnak is indították expedícióikat, hogy megtalálják Eldorádót.

Mendana egyenesen Salamon király kincseit remélte fellelni itt, ám aranyat egyáltalán nem talált. Távozása után a Salamon-szigetekre még újabb kétszáz évig nem bukkantak rá a szigetvilágban navigáló tengerészek.

A múzeum kiállítási tárgyai között megtalálhatók a szigetvilág szertartásainak kellékei, a legszebb faragott fa- és kagylódíszek. Niepelt, gyűjtőszenvédélyétől vezéreltetve, mindenáron eredeti tárgyakat akart vásárolni.

A múzeum vezetője, sok pénzt remélve, bevezette őt egy raktárba ahol a kapitány szárnyakat kapott örömeiben. Havi tízezer márkás fizetésével Niepelt „vásárlóképes” volt bárhol a világon, ám különösen itt, e múzeumban. Jó szemmel választott ki és küldetett a hajóra egy nguzunguzut, ezt a csillogó, fekete ébenből faragott, gyöngykagylóintarziával díszített fejalakot, amelyet a fejjadászok kenujuk orrához erősítettek, éppen a víz fölé.

Kruppa viszont a The Solomons New Drum című helyi hetilap legfrissebb számát vette meg a múzeumi könyvesboltban, és újongva fedezte fel a hirdetések között, hogy este, a Mendana szálló bárjában Gilbert-szigeteki táncosnők szórakoztatják a nagyérdeműt. A hír valamennyiünket felvillanyozott, még a napi programunk is megváltozott. A múzeumból a kínai negyedbe hajtatunk, és ott megebédeltünk. Utána a botanikus kertbe vitettük magunkat, szűk mellékutcákon haladtunk át: tetovált arcú, nyomorult férfiak, mezítelen keblű nők látványa tárult a szemünk elé. A meleg egyre fojtogatóbb lett, a botanikus kert pálmái alatt jól esett a pihenés. Levelet írtunk, képeslapokat címeztünk, a postahivatal útba ejtése után az egész délutánt a Honiara Hotel úszómedencéjében töltöttük.

Felfrissülve ültünk be azután a Mendana bárjába, hogy elüssük az estét a gilbert-szigeteki lányok társaságában. Kruppa, hálánk kifejezéseképpen, vendégünk volt ezen az estén, mert felfedezte az újságban a hirdetést.

4. NONITÓ CÁPÁJA

Miközben a „klubtagok” a várost járták, Nepomuceno irányításával elkezdték a kirakodást. A parancsnoki ügyeletet ellátó Lozada teljesen megbízott a fedélzetmesterben, tudta, hogy nem kell figyelemmel kísérnie a gabona kimarkolását a raktárakból, megy minden nélküle is a maga rendje szerint. Elfoglalta magát mással. A hátsó fedélzetre kikészített szigonyokat, és a cápahorgot élesítette. Ruiz a szakács, két vödört tett le melléje. Egyikben marha, birka, disznó- és bárányhúscafatok úszkáltak, a másikban meg egy egész romlott marhacomb volt. Nonito, a matróz éppen a repülőhalakat szedte össze a fedélzeten. Harmincötöt talált összesen.

Ügyes metszésekkel nyitotta fel a húszcentis példányokat, megtisztította azokat, és átadta valamennyit Ruiznak, hogy készítsen belőlük ebédet. A szakács a konyhába vitte a halakat, Nonito pedig hozzáfogott a bevetéshez. Először a repülőhalak béltraktusát dobálta a vízbe, azután meg csak nézte a tengert és várt. Zebracsíkos pilótahalak úsztak el a hajó mellett. Jó jel, gondolta magában. Azután a konyháról érkezett csalétket vette szemügyre.

Belemarkolt a húsdarabokba, és dobálni kezdte azokat a vízbe. Amikor befejezte, megtörölte a kezét, kinyitotta a táskáját, ahonnan késeket, fűrészeket, vágószerszámokat vett elő. Lozada csodálattal nézte e különös kellékeket, annál is inkább, mert tudta, hogy Nonito kiváló halász, otthon, a Fülöp-szigeteken apjával járta a tengert, nála jobban senki nem tudta, hogyan kell elejteni a polipot, kifogni a halat, elkapni a rákot, felhozni a kagylót. Évekig szigonylövő volt, egy bálnavadász hajón járta a tengereket. Mégis, a cápa izgatta a legjobban. Túljárni az eszén, kifogni, kiemelni a vízből, szóval legyőzni. Ezt igazi sportteljesítménynek tartotta. Lozada segítségével átemelték a korláton a vödröt, és lassan csorgatni kezdték a vízbe a vért.

– Most már jöhetnek! – mosolygott Lozadára, aki ijedten nézte a tengert.

Ő egy szigonyt vett a kezébe, a többi kilenc ott sorakozott szép sorban a korlátnak támasztva, borotvaélesre köszörülten. Nonito a vizet kémlelte, és most egy ponton megakadt a tekintete. Nem akart hinni a szemének. Sok minden látott már a tengerben, de ilyen undort keltő szörnyeteget, mint amilyen most nézett vele szembe, bálnavadász korában sem látott. A hústömeg feje lapos volt és széles, mint egy varangyé, szúrós szemei oldalt messze egymástól ijesztő látványt keltettek. Fehér pettyes állkapcsa majdnem másfél méter széles volt, a mögötte húzódozó test, pedig ropant méretű.

Lozada, hogy még jobban láthassa, távcsövét nézte a közeledő állatot. Lélegzetét visszafojtva állt, miközben a sátánfajzat egyre közelebb úszott feléjük.

Csapkodott a farkával, hatalmas farok- és hátuszonyai kiálltak a vízből. Félelmet keltő szája előtt zebracsíkos pilótahalak úsztak el legyező alakú csoportokban, testén számtalan élősd lakott. Nonito úgy vélekedett, hogy remorák és gályatartó halak.

A lusta állat lassan a hajó mellé úszott, akár egy tengeralattjáró, rést nyitva a száján mohón szürcsölte magába a nyers húsokat. Lozada megkérdezte Nonitot, tudja-e milyen állat ez. Nonito tudta a választ. Azt felelte, hogy fehér cápa. Körülbelül tizenkét méter hosszú lehet, és legalább harminc mázsa. Undorító emberevő. Nonito nem félt, de tudta, hogy nehéz dolga lesz, és hogy a szigonyokkal egyelőre nem is érdemes próbálkoznia. Azok ennek a szörnyetegnek tűszúrások lennének.

A kisebb hajókon akár horgonynak is használható cápahorgot vette kezébe, ráakasztotta az egész marhacombot, és a drótkötélre erősített vasszerkezetet a vízbe eresztette. A kötélmásik vége egy gépi csörlőre tekeredett fel. A horog lesüllyedt a mélybe, Nonito benyomta a csörlő indítógombját, és a kötélmás a horog és a csalétek súlyától tekeredni kezdett lefelé a csörlőről. A cápa alámerült a vízbe. Nonito már tudta, hogy a hús után megy. Azonnal leállította a csörlőt és várt. Megfeszült a csend. Tíz-tizenöt másodperc múlva mozdult meg a kötélmás: a cápa ráharapott a húsról.

Ha a drótkötélmás feszülni kezd, akkor bizonyosra vehető, hogy a horog mélyre fúródott az állkapcsába. Így is történt. A kötélmás megfeszült, akár a húr. Nonito azonnal utána engedett a csörlővel, s amikor az ismét feszes lett, a matróz megint beindította a csörlőt. Két-három perc múlva, amikor már úgy érezte, hogy a horog kellő mélyre fúródhatott a cápa testébe, visszafelé kezdte forgatni a csörlőt. A drótkötélmás egyre feszesebb lett, de bírta a terhet. Lassan, szabályosan tekeredett vissza a forgó vaskerekre. Huszonöt-harminc méter távolságban egyszer csak felbukkant a cápa és egyre közelebb került a hajóhoz. Amikor körülbelül tízméternyire lehetett, Nonito célba vette a szigonyokkal. Tízből nyolc mélyen a testébe fúródott. Nonito tudta, hogy győzött.

A hatalmas állat még órákig vergődött a feszülő kötélén. A közelen kenukon cirkáló bennszülöttek hordták el később nagy darabokat szelve az állat húsából az egész cápát. A maradékot falánk kékcápák takarították el, a tenger vize azonban még éjszaka is piroslott a vértől. Nonito a cápa szemfogait tartotta meg csupán, azok ott lógtak a fedélzeten, amikor az „elefántvadászok” visszaértek a hajóra.

Fiedler, amikor Lozada részletes beszámolóját végighallgatta olyan rosszul lett, hogy azonnal ágyba bújt. Celis szerint a fiú még nem járt vágóhídon, ezért lett rosszul. Kruppa úgy vélekedett, hogy túlságosan fölizgatták a Gilbert-szigetek forró vérű, mezítelen lányai. Niepelt viszont arra gyanakodott, hogy Fiedler talán mégis többet ivott a kelleténél a bárban.

5.

SÜLT KAGYLÓ, TAHITI-SALÁTA

Ruiz sült kagylót készített ma reggelire. Niepelt megbízható helyről rendelte a magas fehérjetartalmú tengeri kagylókat. Ezt azért jegyzem meg, mert a kagylók gyakran baktériumhordozók, a kagylóhéjak alatt könnyen megbújhatnak a tífuszbacilusok. A hideg vízbe tett kagylók maguktól kinyílnak. Ruiz a héjtől megszabadított kagylótestet besózta, s ahogy a rántott szeletet szokás, bepanírozta, majd vajban kisütötte. A finom falatokat tahiti-salátával tálalták. A citromlében pácolt halból, petrezselyemből, zöldhagymából, fokhagymából, uborkából, paradicsomból, főtt tojásból, sárgarépból, olívbogyóból összeállított, borssal, szójamártással, kókusztejjel ízesített köret önmagában is megállta a helyét.

A NEW GEORGIA-SZIGETEK FELÉ

Ragyogó tiszta volt körülöttünk a tengervíz. A motoros jacht közelében tonhalrajok húztak el. Jól kivehető volt mellrészük fehéreskék színezete, hátuk feketés, oldaluk szürkés, foltokkal, sávokkal tarkázott színharmóniája. Tőlünk alig ötméternyire tengeri szörnyeteghez hasonló állat úszott el. Szczepanski távcsövön keresztül figyelte, s az volt a véleménye, hogy tövises rája. A rekkenő hőségben egy oktopus kapaszkodott fel a fedélzetre, ahová Fiedler az ebéd maradékait tette ki, hogy majd bedobja a tengerbe. Ám amikor kijött a lakótérből, úgy fejbe vágta a hőség, hogy vissza kellett mennie a kalapjáért. Bent harmincnégy fok volt, pedig forgott a ventilátor. Kint árnyékban negyvenegy. A napra kitett hőmérő higanyszála ötvennégy fokon állt. Fiedler egyszerűen nem akarta elhinni, ugyanis a klímaterképek a Salamon-szigetek környékén átlagosan huszonzét fokot jeleznek. Éppen dohogott magában, hogy miért pont akkor kell ilyen hősúlycsúszásnak lennie, amikor éppen úton vannak a New Georgia-szigetek felé, és egyszer csak rémülten vette észre a jól megtermett polipot a kikészített lábos fölött. Ijedtében hatalmasat kiáltott. Szczepanski azonnal ott volt, fölmérte a helyzetet, felmarkolta az evezőlapátot, rácsapott a lábasfejűre, de akkorát, hogy egyik karját le is szelte. A falánk szörnyeteg maradék hét, legalább hetven centis karjaival fürgén mászva pillanatok alatt tűnt el a fedélzetről és belepottyant a vízbe. Szczepanski még sokáig nézte a vizet, hogy vajon előbukkan-e még a hívatlan vendég, de csak tüskés pilótahalakat látott. Azonnal tudta, hogy a sérült polipnak vége. A mélyben úszó pilótahalak ugyanis az együttélés érdekes példáját mutatják, gyakran a cápák mellé szegődnek, hogy a tengeri ragadozókat hosszú útjaikon kísérve zsákmányuk hulladékából részesüljenek. Egyszerűen ahol pilótahalak úsznak, ott cápának is lennie kell, annak pedig könnyű prédája a sebesült állat.

Szczepanski kihozta a videokameráját, sokáig füstölgött magában, hogy ilyen ügyetlenül véget vetett a dermesztő jelenetnek, ahelyett, hogy felvette volna videóra az egészet. Ráért volna aztán is agyoncsapni a dögöt. Reyes nevetett az egészen, szerinte Szczepanskinak az életben soha nem lesz még egy ilyen fotótémája. De lett más. Macskacápák farkuszonyai tűntek fel. Amint sejteni lehetett: a polipért jöttek. A sebzett karú állatot pillanatok alatt darabokra szaggatták. Szczepanski kamerája előtt.

Alig fél óra múlva feltűntek a sziget part menti pálmái. Amikor a gyönyörű látvány szemünk elé tárult, akkor voltunk csak igazán hálásak Reyesnek, hogy a honiarai kikötő parancsnokától megszerezte a jachtot.

Munda település kikötőjébe délután négy órakor érkeztünk. Barátságos, koromsötét bőrű bennszülöttek jöttek elénk, és elkísértek bennünket a Wheatley-vendégházba. A tulajdonos nővére, Ágnes asszony kedvesen fogad minden arra vetődő utazót. Minket is szívélyesen üdvözölt. Frissítőket hozott, és palmaolajban kisütött kenyérfagyümölcsöt. Ennek olyan volt az íze, mintha búzakenyeret ettünk volna.

A szertartásra emlékeztető vendégház szellős teraszán üldögéltünk a tengerparton, dús lombú kókuszpalmák árnyékában. A második világháború előtti időkig ez a térség Óceánia egyik legveszélyesebb szegletének számított. A fejedelemszok rettegett földje volt. Azok az idők már elmúltak, ám sok minden mégis ugyanolyan, mint akkor.

Gyors járású kenek, külső támaszos csónakok futnak most is a vízen, de a bennük ülők már szolid halászok. Az asszonyok a ház körül sűrögnek, hamarosan mindenütt vacsora kerül a gyékényszőnyegekre. Fiatal lányok törzsi zenére táncolnak a tisztáson, és virágkoszorúval köszöntik a vendégeket. Ágnes asszony arról mesél, hogy apjuk, Norman Wigley angol kalandor volt, Angliában egy biciklilánc-készítő üzemben, ahol dolgozott, szóváltás közben megölte a munkafelügyelőt. Tettéért halálra ítélték, de sikerült megszöknie a börtönből, és megszabadulni az akasztófától. Felju-

tott egy hajóra, potyautasként Ausztráliába menekült, s ott beállt kalóznak. Hajójuk a Salamon-szigetek felé vette útját, hogy a tíz nagy és számtalan kisebb sziget férfi lakosságából rabszolgákat hurcoljanak el. Wigley New Georgia-i tartózkodása alatt úgy döntött, hogy nem megy vissza a kalózokkal. Megvetette őket, és félt is, hogy egyszer majd megtalálják a rendőrök. Mundában biztonságban érezte magát, hiszen a törzsfőnök szívesen fogadta. Wigley el is vette a főnök lányát, majd még egy feleséget és rabszolgákat vásárolt magának. Tíz gyermeke született, nyugalomban, boldogan élt a szigeten. Akasztófa helyett teljes élet várta itt, a fejvadászok földjén.

Hosszú sétáról visszatérve bizony elcsodálkoztunk, amikor meghallottuk, hogy Szczepanski kapitány levelet kapott a kormányzótól. Küldönc hozta, nagyon sürgős, ráadásul kapitánynak címezve, nos, fölöttébb izgalmassá vált a helyzet. Szczepanski azonnal fölbontotta a borítékot. Niepelt távirata volt benne. Az első tiszt gyorsan átfutotta a sorokat. Reyes, Fiedler és én izgatottan vártuk a tájékoztatást. Niepelt azért táviratozott, hogy értesítsen bennünket: másnap éjjel indulnunk kell tovább. A hamburgi központ nem tudott Európába visszafelé szóló fuvart szerezni, így – szerencsénkre – kelet felé hajózhatunk tovább, kisebb áruszállításokat vállalva, hogy a Philemon legalább az önköltségét kitermelje. Ha Polinéziából sikerülne valamit Dél-Amerikába szállítani, akkor onnan biztosan nagy haszonnal mehetnénk tovább európai vizek felé. Ez majd kiderül.

Örülünk a hírnek, hiszen most már biztos, hogy keresztülszelhetjük az óceánt. Arról viszont, hogy nagyokat csatangoljunk ezen a kis paradicsomi szigeten, le kellett mondanunk. Korán lefeküdtünk, hogy másnap reggel útnak indulhassunk. Háromszáz kilométer távolságra voltunk akkor a honiarai kikötőben állomásozó Philemon óceánjárótól.

Másnap kora délután szerencsésen megérkeztünk a hajóra. Nem is tudom, mikor szedtük fel a horgonyt: legalább tizennyolc órát aludhattunk mozdulatlanul.

7. TENGERI „MEDVÉK”

Niepelt a Philemon „vén” tengeri medvéje. Már húszéves korában, 1956-ban harmadik tiszt volt. Huszonöt éve járja a tengereket, a Bolten hajóin sok százezer kilométert megtett már. Most, hogy a Csendes-óceániai szigetekre is eljutott: elmondhatja magáról, hogy – a Déli-sarkot kivéve – nincs olyan hely a világon, ahol ne járt volna. Szívesen emlékezik vissza utazásaira, kalandokra, néhány emléket viszont szívesen kitörölné emlékezetéből, ha tehetné. 1970-ben a La Manche-csatornán egy háromezer tonnás hajóval, tizenhárom fős legénységével olyan viharba keveredett, hogy minden próbálkozása ellenére a hajó odaveszett. Ő is, a legénység is életben maradt, a biztosító kifizette a kárt; a katasztrófa mégse jöjjön elő még legrosszabb álmában sem. 1975-ben víz és élelem nélkül szelte át embereivel a Vörös-tengert, közben gyötörte az aggodalom: otthon ugyanis három gyermeke közül a legkisebb súlyos betegen feküdt, s ő nem lehetett ott. Ezek a nehéz helyzetek tanítják meg az embert arra, hogy tisztelje a tengert még akkor is, ha éppen derűs, békés arcát mutatja. „Nyugtával dicsérd a napot” klasszikus tengerészmondás nem véletlenül válhatott szállóigévé.

Szczepanski negyvenéves, a gdyniai tengerészeti akadémián végzett, két évet a lengyel haditengerészet kötelékében szolgált. A hadnagyként leszerelő fiatalember gyorsan haladt fölfelé a tiszti rendfokozatok ranglétráján a különböző tengerhajózási vállalatoknál. 1976-ban szerezte meg a kapitányi minősítést. Egy panamai hajóra szegődött el, bejárta a világot, eljutott: Peruba, Columbiába, Chilébe, Kínába. Egy alkalommal, hatszáz mérföld távolságra a Hawaii-szigetektől tűz ütött ki a hajón. SOS-jelzéseket küldtek mindenhová, végül Yokohamából repülőgépet küldtek értük. A legénységet előbb Tokióba vitték, majd két hónapot Hawaii-ban töltöttek. Életének legszebb két hónapja volt ez. Amíg a hajót javí-

tották, a személyzet egy tengerparti szállodában élte gondtalan életét.

Szolgált algériai konténerszállítón, úgynevezett Ro-Ro hajón is, a százötvenezer tonnás, kétszázhetvenöt méter hosszú olajszállító tankeren, a Sokolicán. Életében nem biciklizett annyit, mint akkor ott a fedélzeten, ahol naponta több tucatszor le kellett tekerni, az oda-vissza fél kilométeres távot a hajótattól a horgonygépig, hogy ellenőrizhesse a fedélzeti matrózok munkáját.

Jobb ez a kis hajó – mondja mosolyogva. Persze minden viszonyítás kérdése, hiszen a Philemon is éppen elég nagy. Nagy hajó pedig sok munka, kis hajó kevesebb munka a fizetés meg ugyanannyi. A Boltennél történetesen ötezer márka havonta.

Ez az összeg szinte összehasonlíthatatlan az otthonival, hiszen a márkában számolt napi jövedelme egyhavi lengyel fizetésével egyenértékű. Tizennégy éves korában, amikor bátyjával kétméteres vitorlást építettek, és minden nyáron fölhajóztak egészen Gdanskig, még csak álmodozott arról, hogy egyszer majd milliomos lesz Lengyelországban. És az lett. De mindenét odaadná, ha a bátyját visszakaphatná. Legkedvesebb barátját, akivel együtt szövögették álmaikat. Kalandos utazásokat, pénzt, gazdagságot. Az idősebb Szczepanski huszonöt éves korában baleset áldozata lett: árván maradt két gyermeke, a két éves fiú és a három hónapos kislány. Öccse éppen kadetként akadémiái gyakorlatát töltötte, az Indiai-óceán vizein hajóztak, amikor a parancsnok indoklás nélkül hazaküldte Szingapúrból. Csak otthon tudta meg, hogy miért.

William Lozada, a harmincegy éves fiatalember adottsága, szorgalma, jó modora mellett Niepeltnek és a Boltén társaságnak köszönheti karrierjét. A jómódú Fülöp-szigeteki üzletember fia érettségi után Iloilo város navigációs főiskoláját végezte el, és egy manilai ügynökség közvetítésével került a hamburgi vállalathoz. Öt évig kadét volt, azután harmadik tiszt, majd két év múlva második tiszt lett. Ötször annyit keres, mintha otthon dolgozna. Havi ezer-kétszáz dolláros fizetéséből özvegy édesanyját támogatja, százöt-

ven dollárral egy hónapban. Kétszáz dollárt egyetemre járó öccsének küld Manilába, kétszáz dollár zsebpénzre kell, a maradékot Edna, a felesége kapja. A fiatalasszony banktisztviselő, a szüleinél lakik, keresete elég a megélhetésre. Férjétől havonta kapott hat-százötven dollárt bankba teszi, hogy hamarosan családi otthon, autó és más egyéb teremjék belőle. Mindezek megszerzése a Fülöp-szigeteken sem egyszerű, hiszen az egyhavi átlagkereset mindössze ezerötyszáz peso, nyolcvanhárom dollár. Lozada, ha jövedelmére gondol, úgy érzi az isten lábát fogta meg. Tizenötezer dollárért vehet házat, hatezerért egy új kocsit, s ez az összeg már majdnem meg is van. Három év alatt ki tudná ezt otthon összehozni? Bérből élő bizonyosan nem.

Gallarza Celiz hatvanéves, a legvisszavonultabban élő társunk a hajón. A rádiótiszt élete eléggé sajátos, órája a greenwichi közép-idő szerint működik.

Ha például a nagyon fontos időjárás előrejelzések vétele úgy követeli: lehet, hogy akkor dolgozik, amikor mások alszanak, ebédelnek vagy videót néznek. Ő meg akkor pihen, amikor másoknak eszébe se jutna. Máskor pedig csak üldögél, olvasgat a műszerei között a rádióskabinban. Sosem lehet tudni, hogy mikor érkezik valami fontos utasítás: egy segélykérés vagy valami más. A húsz éve hajózó tengerész Fülöp-szigeteki, katolikus értelmiségi családból származik. Apja tanár volt. Celiz tizenhét éves volt, amikor behívták katonának. Távol-Keleten, egész Óceániában is kíméletlen pusztítást végeztek a japánok a második világháború alatt.

Az általuk megszállt Fülöp-szigeteket is az amerikaiak szabadították fel, 1945-ben. A tanulni vágyó fiatalember hivatásos katona lett, a hadsereg támogatásával végezte el a manilai egyetem bölcsészkarát. Pszichológiát, filozófiát, történelmet és angolt tanult. Magas rangú katonatiszt lett, megtanulta a rádiózást, a távírást is. Negyvenkét éves korában megsebesült, és leszerelték. Hatszáz peso nyugdíjat kapott, amiből öt gyermekét nem tudta etetni sem, nemhogy iskolába járatni. Beállt tengerésznek. Kezdetben Fülöp-szigeteki hajókon szolgált, majd egy japán cég hajóján New York

és Manila közötti távot járta négy évig. Azután öt évet görög hajókon töltött. Franciák, olaszok nem alkalmaznak külföldieket hajóikon, viszont számos japán, svéd, görög, norvég ügynökség keresi Manilában a gyakorlott tengerészeket. A legtöbbet fizető német hajókra igen sok a jelentkező. Celiznek 1979-ben sikerült a Boltenhez kerülnie. Ezeregyszáz dollárt keres havonta. Három fiát és leányát nagyon ritkán látta, de taníttatta őket. Az egyik fiú elektromérnök, a másik tengerésztiszt, a harmadik orvos lett. Legidősebb lánya biokémikusként dolgozik egy kutatóintézetben, a fiatalabbik művészettörténetet hallgat az egyetemen. Húsz unokája van, úgyhogy most kell csak igazán támogatni a gyerekeket.

Karl Kruppa negyvenéves gépészmérnök. Ha nem bizonyítaná nap nap után munkájával, a gépház vezetésével magas szintű műszaki képzettségét, azt gondolnánk róla, hogy egy bohém fickó, vagy egy filosz valamelyik bölcsészkar irodalmi tanszékéről. A gépezemvezető Botttrofban született, bányászkolónián nevelkedett. Az ötvenes években szülei Nyugat-Berlinbe költöztek, Kruppa ott végezte el az egyetemet. Szülei már nem élnek, egyedül bérel egy háromszobás lakást. Könyvei, írógépei, kéziratai között, már ha éppen otthon van, és nem valahol a tengeren vagy éppen nem kedvenc nyugat-berlini kerületében, a Kreuzberg valamelyik szórakozóhelyén költi el éppen havi nyolcezer márkás fizetését. Kruppa – nem tudják róla, ugyanis kéziratot még ki nem adott kezéből – író. Én tudom, hogy egy napon a kreuzbergi punkok, munkanélküliek, vendégmunkások, narkósok életéről szóló könyvvel fog berobbanni az irodalomba.

Ibarra Reyes második géptiszt, negyvennyolc éves. Rendkívül ügyes, gyakorlati ember. Már húsz éve alkalmazza a Bolten. Géplakatos képesítéssel kezdetben gépapolóként dolgozott, majd gépmester, azután harmadik géptiszt lett. Végül mai beosztásába került, anélkül, hogy bármilyen iskolát elvégzett volna. Minősítő vizsgáit mégis gond nélkül letette. Nagyszerű szakember volt, kivételezett: lehetővé tették számára, hogy iskolai végzettség nélkül, tapasztalati úton szerzett ismeretei alapján tegye le a tiszt

gákat. Máshoz is nagyon értett Reyes. A pénzhez. Tulajdonképpen üzletember volt. Forgatta a pénzt. Egy amerikai dollár hivatalosan ér csupán tizennyolc pesót, feketén a dupláját is megadják.

Reyes nem csak ezt tudja. Mással is foglalkozik: befektet, vállalkozik, pénzváltó, magánimportőr. Annak dacára, hogy három gyermekét iskoláztatta, és hogy tucatnyi unokát pénzel: sokszoros milliomos. Persze otthon, a Fülöp-szigeteken, ahol havi ezerötyszáz dollár, akárcsak Magyarországon, főleg ügyesen forgatva: csinos kis summa.

Fiedlerről már szoltam.

„Klubunk” nyolcadik tagja – a naplóíró – pedig nem azért került a hajóra, hogy magáról beszéljen, hanem, hogy háttérben maradva figyeljen, és élményeit továbbadja az olvasónak. (Még akkor is, ha már szerzett némi tapasztalatot a tengerről, hiszen évekkel ezelőtt hónapokat töltött el az ADY óceánjáró fedélzetén. Túl az Egyenlítőn címmel drámát írt a tengerészek életéről. A darabot a Madách Színház Hajószínháza játszotta, a Magyar Média menedzselésében.)

8. REPÜLŐHALAK

Amikor nyílt tengeren haladunk, és reggelenként Ruiz összeszedi a fedélzetről a repülőhalakat, mindig elcsodálkozom ezeken a különös, erős mellúszókkal rendelkező élőlényeken. Nem madárszerűen repülnek, hanem erős farokcsapásokkal dobják magukat a vízből, és gyakran négy-öt méteres magasságban, kedvező szélben, siklószerű repüléssel akár százméteres távot is átrepülnek. Főleg ha üldözik is őket. Sokszor csoportosan emelkednek ki a vízből, és gyönyörű mértani rendben egymás mögött oly kecsesen szállnak, mint a könnyű testű vitorlázó-repülőgépek.

9. FRANCIA ÚJ-KALEDÓNIA

A francia nyelvű Új-Kaledónia fővárosban, Nouméában úgy éreztük magunkat, mintha Óceánia Párizsába érkeztünk volna. A mediterrán éghajlatú szigetország főszigete a Pines – más nevén: Grande Terre –, a Loyalty-csoport. De idetartoznak még a Huon, a Walpole és a Chesterfield-szigetek. Kaledóniát Cook kapitány fedezte fel 1774-ben. Őt követték: Le Pérouse, D'Entrecasteaux és Huon de Kermadec. Utánuk katolikus misszionáriusok, a francia püspök, végül a térség 1860-ban francia gyarmat lett. Nem véletlenül. Új-Kaledónia Kanada és a Szovjetunió után a világ harmadik legnagyobb nikkeltermelő országa.

Száznegyvenezer lakosának negyvenhárom százaléka melanéz, harmincöt százaléka európai és tizenkettő százalék polinéz. A vietnamiak, indonézok, ázsiaiak, nyugat-indiaiak és arabok számaránya tíz százalék. A párizsi kommün bukása után érkezett franciákat caldoshe-nak hívják. A főváros, Nouméa lakói főleg franciák. A katonák barátságosak, csoportokba verődve találkoztunk velük az utcákon. Az angol nyelvvel nem sokra mentünk, bizony elő kellett vennünk az emlékezetünket, hogy onnan néhány francia szót előkeressünk.

Nouméa fejlett óceániai város. Los Angelesből, Tokióból, Szingapúrból, Manilából, Nauruból, Tongáról, Brisbane-ből, Nandiból érkeznek járatok a repülőtérre, s onnan helyi járatok indulnak országon belül a nagyobb városokba. Kevés az időnk, csak a fővárossal ismerkedhetünk. Nouméa gazdag, nyüzsgő életű, gyönyörű, hetvenezer lakost számláló turistaparadicsom. Néhány órányi járásra Ausztráliától és Új-Zélandtól. A tűzfák lángpiros színben pompáznak a tengerparton, vietnami, kínai éttermek és luxusszállodák váltogatják egymást. Találni itt mindent: bagette-et, repülőkutya húsból készült finom falatot, jacht-

klubot, bárókat, éjszakai mulatókat, mozit, múzeumot. Kinek mihez van kedve.

A Pines- és a Loyalty-szigetek és környéke a legizgalmasabb kirándulások lehetőségeit kínálják.

10. AZ ÓCEÁN

Sehol máshol a világon nem láttam ilyen gyönyörű, tiszta vizű tengereket, mint Óceániában. Az Atlanti- és az Indiai-óceánon, a part menti vizeken, de néha a nyílt tengeren is, a különböző szennyeződések szinte még a tengerek színét is megváltoztatják.

Az Afrikát megkerülő szupertankhajók műszaki szempontból tökéletesek ugyan, mégis gyakran fordul elő, hogy egy adott helyen elpusztítva az élővilágot, több százezer tonna olaj ömlik a tengerbe. Nem túlzás azt állítani – ismertette Reyes előadásában –, hogy szinte mindig látni valahol hajót, amelyikből éppen ömlik vagy jobb esetben szivárog az olaj. Egyes szakirodalmi adatok szerint több mint hatszáz madár- és emlősfajfajt fenyeget a közvetlen kipusztulás veszélye, de ha ehhez a halakat, a kételtűeket, és a puhatestűeket is hozzászámítjuk, ez a szám még az ezret is meghaladja. Az a hír is szemléletbeli hiányosságról tanúskodik, miszerint Franciaország 1978-ban százhuszmillió dollárt veszített, mert az Amoco Cadiz nevű tankhajó katasztrófája következtében mintegy negyedmillió tonna kőolaj ömlött a tengerbe. De ki tudná megmondani, fölbecsülni, hogy milyen pusztítást végzett az olaj a tenger élővilágában? ENSZ-adatok szerint százhusz nagy part menti város szennyvizének kilencven százaléka tisztítatlanul ömlik a tengerbe. A Földközi-tenger körül százmillió ember él, és évenként százmillió turista keresi fel a fürdőhelyeket. A halászfloTTák két évvel ezelőtt kétszázötvenezer tonna halat adtak az élelmi-

szeriparnak. Ezt a fogásmennyiséget az ezredfordulóra föltehetően meg kell sokszorozni, hiszen a lakosság várhatóan kétszázmillióra növekszik majd. De képes lesz-e a haldokló tenger eltartani a partján élő embereket? A jelek szerint aligha, hangoztatta véleményét Reyes. A fertőzött víz már ma is vírusos májgyulladást, vérhast, tifuszt, egyes helyeken kolerajárványt okoz.

Kívánjuk, hogy a Csendes-óceániai szigetvilág elkerülje mindezeket, az önpusztító gondatlanságokat, és – a Rákos Sándor műfordításában idézett – A fehérekről című óceániai népdalrészlet is csak aggodalom maradjon:

Átkozott a két szemünk mohósága!

Mindent megáhítunk, amit az idegenek hoznak.

Bár tudjuk, baj, csapás, nyomorúság jár a nyomukban.

11.

SÜLT BANÁN

Ruiz ma estére kaledóniai csirkét készített. A megtisztított csirkehúst pálmaolajban megpirította. Majd ugyancsak pálmaolajban hagymát pirított, lisztet, paradicsompürét, curry-t adott hozzá, vízzel felöntötte, és végül hozzáadta a már pirított csirkehúst. A köret sült banán volt.

Ez úgy készült, hogy a tojássárgájából, sörből, vízből és lisztből készített panírban megforgatott banánszeleteket forró olajban ki-sütötte. Desszertnek maniókasüteményt kaptunk. A piskótaszerű édességet papayalekvárral ízesítettük.

12. A TENGER NEM A PUSZTA

A legkedvezőbb adófeltételek miatt ciprusi lobogó alatt hajózó, Limassolban bejegyzett, német Philemonon az angol a hivatalos társalgási nyelv a német, lengyel, ilongo, tagalo és a magyar anyanyelvű személyzet egyetlen közös kommunikációs eszköze.

Niepelt, Kruppa és Fiedler gyakran beszélgettek németül, de ha egy negyedik személy kapcsolódott hozzájuk, a hajó nyelvhasználati szabályai szerint automatikusan angolra váltottak. Hasonlóképpen érintkeztek egymással a Fülöp-szigetiek is. Maguk között anyanyelvükön beszélgettek, de ha egy ilongót nem értő filippinó lépett közéjük: a fülöp-szigeteki alapnyelven, tagalóul folytatták a társalgást. Ha pedig német, lengyel vagy egy magyar is társaságukhoz csapódott: angolra váltottak. Fenti játékszabályok betartása mindenki számára biztosította nyelvének tiszteletben tartását és a kulturált egymás mellett élés feltételeit. És hogy Szczepanski se érezze hontalannak magát a hajón: néhány lengyel szóval próbáltam erősíteni hazafias érzéseit. Bármi jutott is eszembe, figyelmességemet gazdag magyar szókincséből mindig egyetlen mondattal viszonzotta: A tenger nem a puszt! Angolul egyébként jobban szót értettünk.

13. A FIDZSI-SZIGETEK

Kruppa szabad idejét óceániai nyelvkönyvek lapozgatásával, olvasgatásával töltötte. Néhány nyelv általános kifejezéseit sikerült is megtanulnia. Kellemes érzés töltötte el mindig, ha néhány szó előjött emlékezetéből, amikor valamilyen helyzetben éppen ki kellett vágnia magát.

– Sayandra! – köszöntette a buszjegy árust, Nadi városban.
– Jó reggelt! – válaszolta a fidzsi-szigeteki olyan természetességgel, mintha Kruppa helyi fidzsi lakos lett volna. – Kolako ki vei? Hová megy? – kérdezte még.

– Suvába – felelte Kruppa.

– Kothei na yathamu? – érdeklődött nevem felől.

Kruppa bemutatkozott. Csodálkozott is az idős jegyárus, hogy egy némettel áll szemközt. Angolra, a Fidzsi-szigetek hivatalos nyelvére váltott. Elmondta, hogy már nincs jegy, de azért szorít még két helyet valahol.

– Vinaka vaka levu – köszönte meg udvariasan Kruppa.

– Sa mothe! – köszönt el tőle az öreg.

– Sa mothe! – válaszoltuk mi is Kruppával. Sikerünk Kruppa szerény nyelvtudásának köszönhattuk.

Egy rozoga helyi buszra szálltunk fel, hogy több, mint hatórás zötykölődés után, Viti Levu szigetének déli partján utazva megérkezzünk Suva városba. Egyik ajánlólevelünket itt sikerült szállásra, teljes ellátásra „váltanunk”, és elkezdődött óceániai „csavargásunk” legszebb időszaka. Talán a klimatikus viszonyok, a látottak, az emberek: minden együttvéve eredményezhette ezt.

A háromszáz szigetet magába foglaló Fidzsi Pápua Új-Guinea után Óceánia második legnagyobb országa. 1970. október tizedikétől teljesen független.

Meghívást kaptunk egy iskolaavató ünnepségre Nailili faluba, ahol Raniga művelődési és oktatási miniszter így fogalmazott:

– Hosszú, mély álomból ébredtünk fel tizennégy évvel ezelőtt. Az európai kultúrákról mit sem tudva évszázadokig emberevők voltunk. Mágikus sötétségben éltünk. De eljött az ideje, hogy újjászülessünk. Fontos szerepet szánunk iskoláinknak, tanárainknak, akik gyermekeink jövőjét építik.

A kannibálszigettként emlegetett Fidzsi mára tényleg letette a főtt emberi hús marcangolására használt evőeszközeit. (Mégis téma még mindig az emberevés, nem bizonyítható esetekről napjainkban is hallani.)

Viti Levuban egy leprakórházban idős betegekkel beszélgetünk. Egyikük őszintén bevallotta, hogy ő igenis evett emberhúst, még gyermekkorában, apja házában, ahol a kannibalizmus nemcsak rituális szertartás volt, hanem az emberi testet – ahogy ők nevezték „hosszú disznót” (long pig) – egyszerűen nagyon jó volt megenni. Az emberhúst egy bizonyos fűszernövény, a *Solanum anthropophagorum* leveleivel borították be, és a földbe ágyazott kemencékben kisütötték. Nagy ritkán főzve fogyasztották el. Az agyat, a zsigereket is megették. „Átviteli” hiedelmek szerint a megevett ember tulajdonságait is megszerezhetik. Ezért egy ügyes kenufaragónak a kezét, jól futó harcosnak a lábát kell mindennekelőtt megenni.

Beszélgetőpartnerem látványától és elbeszélésétől szabályosan rosszul lettem. Kezein az ujjak már elsovadtak, arca eltorzult a leprától. Zsebre tett kezekkel közlekedtem mindenütt, hogy elkerüljem a részükről kezdeményezett kézfogásokat. Leprában szenvedő, beszélgetőpartnerünket önmarcangoló lelkiismeret furdalás kínozza, gyötörte. Úgy érezte: a lepra a büntetése, amiért embert evett. Ő volt a világ legszerencsétlenebb embere, akivel valaha is találkoztam.

Helyi légijáratok, terepjárók, buszok, személyszállító hajók biztosítják a szigetvilág közlekedését. Hajók tucatjai járnak a két fősziget: Viti Levu és Vanua Levu között, persze a távolabbi, kisebb szigetekre is eljuthatunk vízi úton. A főszigeten, Viti Levun: Suva, Lautoka, Natovi, Levuka a legfontosabb kikötők. Navuából Mbenga szigetére hajóztunk, ahol felejthetetlen barátainkkal, a tűzjárókkal találkoztunk. Vittünk ajándékba yanggonát – vagy ahogy más melanéz szigeten mondják: kavát –, ezt a kedvelt bódítószert. Igazán nem tudom minek nevezhetem. Magam is ittam belőle, s kellemes nyugtató, altató hatásán kívül semmi mást nem éreztem. Igaz, hogy az alkoholhoz nem szokott bennszülöttekre erősebb hatást gyakorol.

A borsfélékhez tartozó waka – *Macropiper methysticum* – gyökereit összetörik, s ez a csokoládébarna por vízzel keverve tejeská-

vészínű oldattá válik, melynek neve: a yanggona ital. A tongaiak, szamoaiak – akik kavának hívják ezt az italt –, akárcsak a fidzsi-szigetekiek komoly szertartás közepette készítik el a yanggonát, nemzeti italukat.

A férfiak szertartásházakban gyűlnek össze, földre helyezett gyékényre fából préselt, díszes szőnyeget, tapát tesznek, s erre helyezik a keményfából vágjt, üstszerű tanoát. Végül ebben áztatják a yanggonát. A tanoa mögött hárman ülnek, oldalt egy-egy bennszülött.

Nyakukon: salusalu, azaz virágkoszorú. A fővendég a tanoával szemben ül, feléje néz a tanoára erősített tambua, a kókuszkötéltre erősített kagyló, a fidzsi-szertartások elmaradhatatlan kelléke. Amikor az ital elkészült, a tanoa mögött jobboldalon ülő szertartásmester elkiáltja magát:

– Lomba!

Ez annyit jelent, hogy: préselődj. Majd azt mondja, hogy kiönteni.

– Talo!

Ekkor a csészehordó feláll, kezébe veszi a kókuszshéjból vágjt ivóedényt, a mbilót, merít az italból, amiből a fővendég iszik először, egy húzásra kell meginnia a yanggonát. Ezután háromszor összeütik a tenyerüket. Az ősi szertartás során a magukhoz vett yanggona hatására találkozhatnak a föld szellemeivel, isteneivel, akik a földből a tengerbe jutnak, s őket látni, villózni a horizonton.

Rukua, Natheva és Ndakuimbengga tűzjárói olyan mágikusak, hogy európai ember számára teljesen érthetetlenek. Izzó köveken járkálnak, rituális, mágikus hiedelmeik, vágyaik beteljesülését remélve, az „átviteli mágiák” működési feltételei szerint. Izzó, vöröslő kövekre lépnek, azokon átszellemülten, méltóságteljesen járnak. A kövekhez érintett papírzsebkendő azonnal lángra lobbant, ők sebesülés nélkül érnek át.

(Oxfordi kutatók vért vettek a tűzjáróktól, a laboratóriumi vizsgálatok alapján kimutatták, hogy ezek az emberek pszichoszomatikus úton annyi endorfint – belső termelésű morfiumot – állítanak

elő szervezetükben, amennyitől a legsúlyosabb rákos beteg se érezne fájdalmat.)

A tűzjárók kéthetes önsanyargató előkészület után mennek át a tűzön. Kemény földön alszanak, maroknyi rizst esznek, csak vizet isznak, tartózkodnak a nemi élettől. Csakis vállalkozásukon elmélkednek, miként ezt Tui-na-vinggalita harcostól, az első tűzjárótól tanulták.

14. BÉLYEGEK

Akárhányszor küldtünk haza levelet, bárhonnan is Óceániából, minden alkalommal megcsodáltuk a különlegesen szép bélyegeket. Nem véletlen, hogy a bélyeggyűjtők körében mennyire értékesek az Óceániában nyomtatott bélyegek. Olyan kis államokban, mint az egykori angol fennhatóságú: Cook-, Kiribati-, Niue-, Norfolk-, Pitcairn-, Tonga és Tuvalu-szigeteken a kormányjövendelmek lényeges hányada a zömmel Angliában, magas színvonalon előállított bélyegek forgalmazásából származik. A bélyegek legnépszerűbb témái: madarak, tengeri kagylók, korallok, térképek, atoll- és halászatábrázolások, népviseletek, táncok, hangszerek és hajviseletek megjelenítése.

Cook kapitány felfedező útjainak kétszázadik évfordulóján valamennyi általa felfedezett szigetország emlékbélyeget jelentetett meg. Tongán nyomtatják a legszokatlanabb formájú bélyegeket. Öntapadós, trópusi gyümölcs, madár, érem és hal alakút. A bélyegek bármelyik szigeten könnyen és olcsón beszerezhetők, ott-hon pedig maradandó emlékek.

15. NAPTÁRVONAL

Amíg nem tapasztaltam, nem hittem el, hogy megtörténhet a valóságban is az, hogy az ember vasárnap este keleti irányban átlépi a képzeletbeli naptárvonalat, és másnap reggel, amikor felébred még mindig vasárnap van.

Milyen jó lenne ez Magyarországon is! Vasárnap este lefeküdnénk, másnap reggel pedig nem hétfőre ébrednénk, munkába, iskolába indulás helyett fordulnánk egyet a puha, meleg ágyban és aludnánk tovább. Persze, hiába álmodozunk erről, nem azért, mert egy sci-fi ötletről beszélek, hanem, mert a nemzetközi naptárvonal az északi hosszúság száznyolcvanadik fokánál húzódik, majd Tuvalu közelében keletre fordul. A két oldala között huszonegy óra időkülönbség van. Emiatt például Szamoáról szombati napokon nem indítanak repülőgépet – a naptárvonal másik oldalán fekvő – Tongára, ahol vasárnap szünetel a légi közlekedés. Közismert mondás erre felé: Ami vasárnap Szamoán, az hétfő Port Moresbyn.

16. BANÁNPUDING

Ruiz ma is remekelt. Fidzsi-szigeteki kedgereet készített ebédre, majonézes avocado-salátával. Az ízletes „rizses húst” úgy készítette el, hogy a főtt rizst a főtt hallal jól összekeverte, forró vajban az egészet megforgatta, a főtt tojásszeleteket hozzáadta, megfűszerezte, és már készen is volt az ízletes étel. Desszertnek új-kaledóniai recept szerint banán pudingot készített. Rumban áztatott – önmagában jó! – banánszeleteket cukorral, tojással, vízzel elegyített liszttel jól elkevert, és az egész masszát lassú tűzön megsütötte.

A MARSHALL-SZIGETEK ÉS A MIKRONÉZIAI SZÖVETSÉGI ÁLLAMOK

Biztos vagyok benne, hogy nincsen olyan utazó, aki Óceánia valamennyi szigetét bejárta volna, de olyan sem, aki a Marshall-szigetek százhetvenhat négyzetkilométer összapterületű ezeregyszázötvenkét kis szigetét mind meglátogatta volna.

A legnagyobb gyűrű alakú korallzátonyok kettős láncot alkotva kétszáznegyven kilométer szélességben ezerháromszáz kilométer hosszúak.

Közöttük a legfontosabbak: Mili, Majuro, Maloelap, Wotje, Likiep, Ralik, Jaluit, Ailinglapalap, Kwajalein, Rongelap, Bikini, Eniwetok. Ezeken a területeken az évszakváltások alig hoznak némi változást az időjárásban, helyenként a januártól márciusig tartó periódusok valamivel szárazabbak. Majuro főszigetét a Honolulu-Guam között közlekedő repülőgépek érintik, de Nauruból heti két alkalommal közvetlen járatok is indulnak. A helyi közlekedést az Airlines of the Marshall Islands (AMI) légitársaság vállalat biztosítja a szigetek között. Sokkal izgalmasabb azonban hajóra szállni. Válogatni is lehet a kényelmes utas- és kopraszállító hajók között. Kis pénzü utazóknak ez utóbbi ajánlható. Saját hálózásokban lehet aludni a fedélzeten, a kikötőben vásárolt földimogyoróvaj, rizs, kenyér, kávé odaadható a hajószakácsnak, s ő készít nekünk is ennivalót. Mindez sokkal olcsóbb és romantikusabb is, mint a teljes komfortot jóval több pénzért biztosító utasszállító. Errefelé vízum sem kell, harminc napot mindenkinek engedélyeznek, csupán arra kíváncsiak: megvan-e a menetjegyünk visszafelé. A harmincegyezer lakosú szigetcsoport számos szigete lakatlan. A marshall-szigetiek hatvan százaléka Majuro és Kwajalein lakója. Itt a legnagyobb a népsűrűség a világon. Valamennyi marshall-szigeti apai, anyai jogú, törzsi bwij, úgy is mondhatnánk klán tagja, és használhatja a bwij földjét, magántulajdonát. A bwij feje az alab, a

klántagok és a királyi klántagok közötti szóvivő. A földterület a marshall-szigetiek tulajdona, idegen csupán bérleti jogot kaphat. (Ugyanez tapasztalható a Fidzsi-szigeteken is).

A spanyol Miguel de Saavedra volt az első európai, aki erre vetődött 1525-ben. A szigetcsoport John Marshall kapitány nevét viseli: Scarborough hajójával cirkálva ő térképezte fel a térséget először. Német, japán megszállás után az amerikaiak szállták meg a területeket, 1946 és 1958 között a legelképesztőbb atomfegyver-kísérleti programok színterévé változtatva Bikini és Eniwetok szigeteit. A hontalanná vált mikronézek tragédiája, a radioaktív sugárzás utóhatásának veszélyei az amerikai kormány számlájára írhatók. Egy soha ki nem egyenlíthető számlára.

Robert Louis Stevenson Majuro szigetét „Óceánia gyöngyének” nevezte. Kruppa szerint tökéletesen igaza volt. A korallsziget csodaszép lagúnát ölel körül, dél-nyugati partja, ahol repülőtere is fekszik, háromezer-hatszázhetvenöt kilométerre fekszik Honolulu-tól. A kétszáz méter széles korallgyűrű kerülete ötvenhat kilométer, lassú motorossal is rövid idő alatt megkerülhető. Bérelt autóval vagy taxival egy óra alatt. Mi a sétát választottuk. Elindultunk a főváros D-U-D – Dalap, Uliga, Dassit – irányába. E három egység alkotja a Marshall-szigetek és Majuro központját.

A tengerparton rengeteg kemping várja az ideérkező utazót. A „vadvakempingezés” is elképzelhető, bár szerencsésebb dolog előbb engedélyt kérni a földtulajdonostól. Engedélyezni fogja, sőt a kempingezőt vendégének tekinti: elhalmozza déligyümölcsökkel. A tenger csodálatos, a lagúna festői színekben pompázik, az ananász frissít, a banán csillapítja az étvágyat, a kókusztej oltja a szomjat. Kell ennél több egy világjáró utazónak?

Ponape, Kosrae, Truk és Yap államok alkotják a Mikronéziai Szövetségi Államokat.

Fiedler szerint követhetetlen ez a sok, megjegyezhetetlen földrajzi név, már telítődött tőlük. Szczepanski viszont erre azt válaszolta, hogy az itteniek pedig nem tudják, hol van Hamburg, mekkora Európa, ki volt Dante és Goethe, hogy épültek az ókori Ró-

ma vízvezetékei, Egyiptom piramisai. Mély álmukból lassan ébrednek vagy éppen szédítő tempóban, és tehetségük, lehetőségeik szerint próbálnak „betörni” a civilizáció jármába. Meg kell ismerünk őket, és talán egyszer ők is „felfedeznek” bennünket. Szczeplanskinak alighanem igaza volt.

Guam felől, Nauruból, Honoluluból megközelíthető, háromszáznegyvenöt négyzetkilométer alapterületű, nyolc atollon fekvő Ponape állam nagy szigetének neve a háromszázhárom négyzetkilométer alapterületű Ponape – pohn (-on) pei (oltár) szóösszetételből származik. Második nagyobb szigete a Caroline-csoport. Huszonháromezer-egyszáz lakosából ötezer a fővárosban, Koloniában él. Itt rendkívül fejlett kenukészítő ipar alakult ki, nagyobb méretű óceánjáró kenukat is építenek. A kézművesség a főfoglalkozások közé tartozik, akárcsak a többi szigeteken Mikronéziában és egész Óceániában. Mások saját terményeiket árulják az utakon, piacokon.

Ponape a legizgalmasabb programokat kínálja. Minden településen található egy nabus, ahol a férfiak gyűlnek össze sakaut inni. Bódító, kábító ital, ugyanaz, mint a fidzsi-szigeteki yanggona vagy tongai kava.

Szimpatikusnak vélt családoknál nyugodtan megalhatunk. Kenukat is kölcsönadják, s ha nem félünk a tengertől: kalandos kirándulásokat tehetünk a csendes lagúnák part-menti vizein.

A bennszülöttek ételeit nyugodtan elfogadhatjuk, a magunk tisztította friss gyümölcstől semmi bajunk nem lesz. Az általuk kínált ananász amúgy is ehetetlen a borstól. Még akkor is, ha a ponapei bors állítólag a világ legjobbja.

Kosrae állam száz négyzetméter alapterületű szigete ötszáz kilométerre dél-keleti irányban fekszik Ponapétól. Csupán ötezer ember él itt, e hatalmas óceán ölelésében.

Truk Guamtól dél-keletre terül el, ezerötyszáz kilométer távolságra. Százhuszonhét négyzetkilométer alapterületen tizenegy vulkanikus sziget fejedelmi méltósággal tölti ki a zafírkék truk-

szigeteki lagúnát, amelyet széles atoll vesz körül. A negyvenezer lakosból tizenkétezer Moen szigetén él.

Ők készítenek Mikronéziában egyedül kultikus maszkokat, amelyeket fölvéve átviteli mágiákat mutatnak be: legyőzik például a tájfunokat. Lenyűgöző szertartás közepette. A kenyérfából faragott ördögmaszkokat árulják is.

Népszerűek az ízlésesen faragott szerelmi pálcikák is, amelyeket a fiatal szerelmesek zseniális találmányának tartok. A fiú oda-lopakodik éjszaka a lány kunyhójához, átszúrja a gyékényfalón a szerelmi pálcát, s ha a lány azt behúzza, megtörtént a jeladás: a fiú bemehet. Viszont ha a lány visszatolja a pálcikát, a fiú nem kíváncsi, vagy jobb esetben azt jelenti, hogy otthon vannak a szülők.

Yap állam száztizenegy négyzetkilométerén négy sziget: Yap, Gagil-Tomil, Map és Rumung valamint százharminc kisebb sziget osztozik. Yap nyolcszázhuszonöt kilométerre dél-nyugatra fekszik Guamtól. Kilencezer-háromszázhusz bennszülött közül a kétharmad Yap lakója.

Igen érdekes látványosság errefelé a mitmit, az ősi jelmezeket felvonultató fesztivál. A mi gazdagságunk egyik „pillére” az arany, az övéké a kőpénz. Természetesen a dollár is forgalomban van. A kőpénz értékét a kövek nagysága, fajtája, súlya, minősége határozza meg. Egy briliáns, még ha kicsi is, többet ér egy jókora zafírnál. Ők ezt kiválóan értik, jobban még egy ásványszakértőnél is. Láttunk egy törzsfőnököt kőpénzekből fűzött láncokkal a nyakán. Niepelt szerint sokszoros milliomos volt.

18. EGÉSZSÉGÜGYI TUDNIVALÓK

Óceániában egészségünk védelme érdekében – szervezetünk ellenálló képességétől függetlenül – számos óvintézkedést kell tennünk, megannyi előírást betartanunk. A legfontosabb tudnivaló, hogy semmilyen körülmények között ne együnk mosatlan gyümölcsöt, zöldségfélét, s csak forralt vizet igyunk. (Természetesen azért akad néhány hely, ahol iható a csapvíz is).

Óvakodnunk kell a fertőző a májgyulladásról, Pápua Új Guinea hegyvidékein a tífusztól. Az ijesztő, félelmetes trópusi betegségek közül a lepra és az elefantiázis fordulhat elő, bár egyes orvosi vélemények szerint a rövid időt eltöltő utazóknak nincs mitől tartaniuk. A malária már valóságosabb veszély, főleg Vanuatu, a Salamon-szigetek és Pápua Új-Guinea területén. A szúnyogok által terjesztett betegség ellen még nincs védőoltás, de a Tindurin tableta például hatásos védekezés lehet, ha két héttel a térségbe érkezés előtt elkezdjük szedni a gyógyszert heti egy alkalommal, és távozásunk után még hat hétig szedjük.

A trópusi náthalázat is szúnyogok terjesztik. Tünetei: fejfájás, végtagfájás, láz, hányinger. Ágynyugalom mellett két héten belül gyógyszerek nélkül is elmúlik. Gyermekekre veszélyes.

Galandféreg, orsóféreg, gyűrűsféreg eléggé gyakori a falvakban. Vigyáznunk kell, nehogy ezek petéi szervezetünkbe kerüljenek. Ha valaki mezítláb járkal kertben vagy ültetvényen: biztos, hogy összeszed valamit. Rüh, tetű ugyancsak könnyen beszerezhető. A kellemetlenkedő paraziták távol tartására fokozott figyelmet kell fordítanunk. Nemi betegséget inkább Melanéziában és Polinéziában lehet összeszedni.

A sör nagyon jól esik errefelé a szomjazó utasnak, de nem szabad sokat inni, különösen délután nem. Fel kell készülnünk esetleges hasmenésekre, bélfertőzésekre, bőrgombásodásra, bőrallergiákra. Jó ha beoltatjuk magunkat himlő, kolera és sárgaláz

ellen. Aki nagyon biztosra akar menni: tifusz- és tetanusz-védőoltást is kérjen.

19. KORALLOK

Hajónk már valóságos korallmúzeum, annyit gyűjtöttünk össze. Van itt tányérszerű, ágas-bogas, tömbszerű agykorall, igazi természet alkotta kincs valamennyi. A korallok az emberiség legrégebbi ékszerei közé tartoznak. A gallok például – mondta Niepelt egyik előadásán – korallokkal díszítették sisakjaikat és fegyvereiket. De manapság is értékesek a korallgyöngyökből formált láncok.

A korallszedés mesterségét – akár évszázadokkal ezelőtt – korallkereszt segítségével űzik. Ez fából készült uszályszerkezet, amelyet végighúznak a korallmezőkön. A két méternél hosszabb fagerendák hurok formájú kötélzettel rendelkeznek, és letörik a kiálló korallágakat. Ez rablógazdálkodásszerű gyűjtőmódszer arra vezetett, hogy a Földközi-tengerből már majdnem teljesen eltűntek az évszázadok során képződött koralltelepek. Ami még megmaradt, a tenger alatti sziklaüregek oltalmát élvezi, ahová nem ér el a pusztító korallkereszt. Itt, az Óceániai szigetvilág partjainál egészen más a helyzet, s remélhető, hogy marad is még bőven korall, még akkor is ha a Philemon személyzete alapos gyűjtőmunkát végzett.

A korallok egyébként tíz év alatt fejlődnek ki annyira, hogy kibonthassák a bűvárokat és a magunkféle, alkalmi korallszedőket mindannyiszor rajongással eltöltő színpompájukat. Az algériai partok előtt ezért jelöltek ki védett zónákat, amelyekben csak egy évtizedes időközökben szabad korallt gyűjteni. Óceániában semmiféle korlátozást nem vezettek még be.

A korallok a legkülönösebb tengeri lakók közé tartoznak. Csupán háromszáz esztendeje annak, hogy teljes fény derült arra, hogy növényyszerű külsejük ellenére: parányi állatok. Hogy milyen csodálatos teljesítményre képesek, erről egyebek között az Alpok mészkővonulatai „tanúskodhatnának”. Egymillió korallnak három évre van szüksége ahhoz, hogy két kilogramm meszet lerakjon. Bármilyen kicsik ezek a mennyiségek, mégis egész zátonyok és szigetek – egy egész szigetvilág! – jönnek létre, ha e miniatűr „építészek” éveken át végzik szorgalmas munkájukat.

20. MANGÓCÁPA VACSORÁRA

Ruiz nagyon érti a mesterségét. Mango maroke volt ugyanis vacsorára. Amikor jó étvággal elfogyasztottam: már megtudhattam, hogy szárított cápahúst ettem. A mako vagy mangócápa – kutya-halnak is nevezik – húsát négy-öt hónapig szárítják a napon. A végeredmény a jól konzervált, ízletes cápahús.

Ruiz maori módra úgy készítette el, hogy kumara, szeletelt édesburgonya hasábokra helyezte a fűszerezett cápahús szeleteket, és fél óráig párolta. A feltétet szamoai kenyérrel tálalták. Ez utóbbit úgy készítette, hogy kevés vízzel elegyített lisztbe kókuszkrém, tört banánt kevert, és fűszerezés után fóliában harminc percig sütötte. A ropogós, barna „kenyér”, a faapapa mindenkinek ízlett. Desszertnek fidzsi-szigeteki ananászos kókuszszüteményt kaptunk. Ruiz lisztet kókusztejjel, citromlével elegyített, cukrot, sót, tojássárgáját tett bele, mindezt jól elkeverte, majd kókuszreszelékben meghempergetett ananászszeleteket helyezett a tepsiben szétterített tésztára, az egészet tojáshabbal leöntötte, végül megsütötte.

21.

A GILBERT-SZIGETEK ÉS NAURU, A MILLIOMOSOK SZIGETE

Mikronéziai legenda szerint a tenger istene virágokat szakított egy ősi fáról és szétszórta azokat Szamoától északra. A szirmok helyén keletkezett: Tarawa, Beru és Tabiteuea szigete. Ma ezek a szigetek – és még harminc másik – alkotják a független Kiribati Köztársaságot.

Kiribati – ejtve: Kiribász – korábbi neve Gilbert-szigetek volt, bár a szigetcsoport eredeti gilbert-szigeteki neve Tungaru volt. Az itt élő emberek rendkívül barátságosak, ugyanakkor kíváncsiak, bátrak, vendégszeretők, tréfáskedvűek, dolgaikat könnyen vevő, kiegyensúlyozott óceániaiak. Szükségeik minimálisak, a nap legnagyobb részét – természetesen – nem munkával töltik. Találó az angol „easygoing” kifejezés rájuk. De ez a dolgokat könnyen vevő szó egész Óceánia népét is jellemzi. A szám szerint harminchárom, mélyen fekvő kiribati korallsziget összfelülete: hétszáznyolcvannégy négyzetkilométer, amihez a Csendes-óceán középső területéről még ötmillió négyzetkilométer tengerfelület is tartozik. Nincs még egy ilyen ország, amelynek területéhez ekkora kiterjedésű tengervíz tartozna.

A Banaba- és a Karácsony-szigetek közti távolság majdnem négyezer kilométer. Kiribati a Karácsony-szigeteken keresztül Honoluluból közelíthető meg, Tuvalu a Fidzsi-szigetokről.

– Mauri-o! – üdvözölt bennünket a kikötőőr.

– Te raoi! Légy üdvözölve! – felelte Kruppa és odaadta kilépési engedélyünket. Az őr vetett rájuk egy-egy pillantást, aztán visszaadta.

– Ko raba – jegyezte meg Kruppa, ami annyit jelent, hogy köszönöm.

– Ko raba – ismételtük mi is utána.

– Ko uara? – kérdezte az őr. Arra volt kíváncsi: hogy vagyunk.

– Ko raba – felelte Kruppa, s ettől az őr már szólni sem tudott a kíváncsiságtól. Aztán mégis Kruppa után kiáltott.

– Tiabo!

– Tiabo! – mondta Kruppa is, hogy viszontlátásra.

Robert Louis Stevenson írta naplójába: „itt a Gilbert-szigeteken pompás óceániai klíma van, nappal kellemes napsütés, üdítő széllel, az éjszakák világosak.” A legkellemesebb évszak márciustól októberig tart. Az éghajlat meleg, de nem párás. Decembertől márciusig tart az esős évszak.

Az 1979-ben függetlenné váló Kiribati hatvanezret számláló lakosságának egyharmada a Tarawa-atoll lakója, a többi atoll lakójának száma ezer és háromezer-ötszáz között mozog. A gyarmati korszak egyik hagyatéka, hogy sokan beszélnek angolul.

Az angolok egyébként 1892-ben alapítottak kormányzóságot a Gilbert- és a polinéziai Ellice-szigeteken, és amikor 1900-ban a Banaba szigeten foszfátot fedeztek fel, azonnal annektálták a két szigetcsoportot. Az Ellice-szigetiek 1975-ben vívták ki szabadságukat és Tuvalu néven alapították meg független országukat.

Az első órákban nagyon zavart, hogy nem tudtam hová sorolni az itt élő embereket. Niepelt szerint a Caroline-szigetéről érkezett mikronézek keveredtek tongai, szamoai polinézekkel, és eképpen jöhettek létre azok a sajátos arcvonások, melyek különössé teszik az itteni bennszülötteket. Származástörténetük még nem bizonyított: sok a legenda. Közülük az egyik például azt mondja, hogy a XVI. században egy fehér bőrű, szakállas, vörös hajú hajótöröttet sodort a víz egy ládaszerű csónakban a partra Beru szigeténél. Az életben maradó tengerész végül a törzsfőnök két testvérét vette feleségül, és huszonhárom gyermekük született. Leszármazottaik szóródtak szét a Gilbert-szigeteken.

Kiribati területén alig találni szállodát, de kényelmesen el lehet tölteni egy-egy éjszakát a maneaba nevű szertartásházakban, ha a falu vezetői engedélyezik. Illik megtenni, minden esetben meg is engedik. Még élelmet is adnak: kenyérfa gyümölcsét, tárót, rákot, halat, gyümölcsöket és a kasewe nevű kedvelt italukat, a kókusz-

puncsot. A fertőzés veszélye nem fenyeget: malária nincs. Sokkal veszélyesebb a tűző nap. Sapka, kalap, napszemüveg nélkül nem ajánlatos kimozdulni. Kolera-védőoltás, vízsterilizáló tabletta birtokában nincs mitől tartani, hacsak egy vérhast össze nem szedünk. Szerencse kérdése.

A Phoenix- és a Line-szigetcsoport mellett Kiribati területéhez tartozik a Karácsony-sziget is, melyet Cook kapitány fedezett fel 1777-ben, éppen karácsonykor. (Létezik egy másik karácsony-sziget is, de az Ausztráliához közel az Indiai-óceánban fekszik.) Az Egyenlítő fölött húzódó nagy sziget kétezer kilométerre délre található Honolulu-tól. Elszomorító, hogy itt, ezen a paradicsomi helyen az amerikaiak és az angolok hány nukleáris fegyverkísérletet hajtottak végre.

– De mi legalább élünk! – mondogatják a helybeliek. – Nem úgy, mint a bikiniek!

Nauru! Gyakorlott keresztretjétnyfejtőkön, Óceánia-szakértőkön kívül kevesen hallhattak erről a köztársaságról. Óceánia a mi világunkban Tahitit, Hawaiit, Pápua Új-Guineát esetleg a Fidzsiszigeteket jelenti. Pedig huszonegy négyzetkilométer alapterületű, parányi Nauru a szigetvilág leggazdagabb állama. Itt a legmagasabb az egy főre jutó nemzeti jövedelem a világon: közel tizenynolcezer dollár. Magasabb mint Kuvaitban! A gazdagságot a könnyen kitermelhető foszfátkészletnek köszönhetik. Az évmilliók során felgyülemlett guano keveredett a korallszirtek mésztartalmával. A végtermék nyolcvanöt-nyolcvannyolc százalékos mészfoszfát por, amelyből az ausztráliai és új-zélandi műtrágya készül.

Nauru más csodákkal is elképeszti látogatóját. Légi járatai a legolcsóbbak Ázsiában és a térségben. A kiribati Tarawa után innen küldhetők legolcsóbb tarifával a postai küldemények. Legyen az levél vagy nagyméretű csomag. Óceániát járó turista innen küldheti haza útközben megvásárolt emléktárgyait, olyan felszereléseket, amiket már nem fog használni. Sokkal jobban jár így, mintha túlsúlyt fizetne valamelyik repülőtéren.

Óceániában az ember ugyanis – akarva-akaratlanul – annyi emléktárgyat szed össze, hogy képtelen hazacipelni.

Nauru mindössze negyvenegy kilométer távolságra fekszik déli irányban az Egyenlítőtől. Novembertől márciusig csapadékosak a hónapok, ezt követően azután a keleti passzátszelek kellemes változást hoznak. A parányi ország nyolcezer lakosának a fele eredeti nauru bennszülött, azaz polinéz-, mikronéz- és melanézsármazék. A többiek új-zélandiak, ausztrálok, kínaiak és más óceániai népek. Természetesen a négyezer nauru a leggazdagabb. A fényűzés, a pazarlás, a jó mód sehol másutt a világon nem látható fokon élnek. Itt – akárcsak Kuvaitban – egyáltalán nem meglepő, hogy egy helybéli feltűnő smaragdözlöd Rolls Royce-szal érkezik a bankba, s ott egy bőrrönd dollárt borít az asztalra. Nauruban a legmárkásabb autók suhannak az utakon, a hi-fi-torony, a képmagnó olyan alapvető használati tárgy, mint egy tányér. Ráéró, semmittevő nauru feleségek kedvelt szórakozása, kétszázhetven dollárért átruccannak Kiribati-ba vásárolni, de még aznap vissza is repülnek.

Természetesen itt sem mindenki gazdag. A foszfátbányák jövedelméből kisebb részesedést kapnak azok a nauru családok, akiknél a kitermelés már befejeződött, és többet azok, akiknek a területén éppen folyik a bányászat. A kitermelést vendégmunkások végzik. Kétmillió tonnát exportálnak évente. Elképesztő mennyiség, aminek az eredménye: hihetetlenül magas bevétel. Mi lesz, ha egyszer kimerülnek a készletek? Az olajlelőhelyekkel kapcsolatban ezt a kérdést Kuwaitban is felteszik. De miként ott is, Nauruban is befektetik a dollármilliókat. Évi nemzeti jövedelmük hatvan százalékát. Melbourne-ben, Saipan szigetén jövedelmező üzletházai működnek. Tengerhajózásuk és az Air Nauru légitársaság profittermelő vállalkozások. Ugyanakkor jelen vannak az amerikai értéktőzsdén. Optimisták a jövőt illetően.

Ingyenes az oktatás, az egészségügy, a lakás. Még a turistát is térítésmentesen viszik a repülőtérrel a városba. Igaz, hogy a kis szigetet még gyalog is be lehet járni négy óra alatt.

Reyes beszélgetett egy üzletemberrel.

A nauru bankár így fogalmazott:

– Ha kétezerre kimerülnének a foszfátlelőhelyeink, nem ijednénk meg, mert van annyi pénzünk, hogy abban az esetben egy másik szigetet, új hazát vásároljunk magunknak. Egyébként is tíz év múlva valamennyi állampolgárunk milliomos lesz! Természetesen dollármilliomos. De hát nem olyan nagy dolog, jegyezte meg Reyes, hiszen csak nyolcezren vannak.

22.

MISSZIONÁRIUSOK

Óceánia már elválaszthatatlan a misszionáriusoktól. A helyi lakosság elhurcolása, rabszolgamunkára kényszerítése a múlt század elején kezdődött el. Melanézok tömegét dolgoztatták Queensland és a Fidzsi-szigetek cukornádültetvényein. Mexikói bányákba, Peru és Chile guano- és nikkellelőhelyeire Tuvalu-, a Húsvét-, a Marqueses- és a Karoline-szigetek bennszülötteit hurcolták el. Kíméletlen bálnavadászok, szantálfa-gyűjtők Óceánia minden részére beszivárogtak. A lelketlen betolakodók kegyetlenkedései is sietteték a misszionáriusok megjelenését. Az egyházak felszentelt szolgálói nagyon rövid időn belül megtérítették a lakosságot, megtanították őket a civilizáció alapvető részleteire: a ruha viseletére, a tisztálkodásra, de közben el is terjesztették az influenzát, a tüdőbajt. Ugyanakkor felszámolták a kannibalizmust, és sajnos ezzel együtt a rituális táncok, dalok kultuszát is majdnem kiirtották. Az ősi törzsi szertartásokat elsorvasztották. A bennszülöttekkel az európai kultúra ismereteit sajátították el. Ennek ellenére mégsem oltották ki belőlük véglegesen a sok helyütt még fellelhető ősi hagyományokat.

Manapság komoly nevelő és karitatív tevékenységet fejtenek ki például az írországi Columban Fathers misszionárius szervezet papjai templomokban, kórházakban, iskolákban.

23. A BENNSZÜLÖTT ÜZENETE

Az angolt ugyan majdnem mindenütt beszélik Óceániában – kezdte a klubban előadását Kruppa – a bennszülöttek egymás között természetesen saját nyelveiken érintkeznek. Gyakran egy szigeten belül is több nyelvjárással találkozunk. Melanéziában az sem ritka, hogy alig néhány kilométer távolságra fekvő falvakban eltérő nyelvjárást beszélnek. Az óceániai pidzsin egyébként kevésbé kifinomult, mint az afrikai vagy a kínai part menti népeké, szókincse is szegényesebb. A kifejezésmód eléggé körülményes. Például az enyém (mine) belong milefa: a tied (yours) belong vulefa, azaz a belong-me-fellow, belong-you-fellow származéka. Az ugyancsak dallamos polinéz kifejezések mindegyike hasonlít egymáshoz, és mégsem. A föld (land) megfelelői például: whenua, fenua, fanua, jonua, honua és henua.

Kruppa ezt követően egy többoldalas óceániai kisszótárt adott át mindenkinek, hogy miközben ő olvassa az *Egy óceániai bennszülött üzenete szeretteihez Nyugat-Berlinből* című írását, a hallgatóság kikereshesse azokat a szavakat, amelyeket nem értünk meg.

Elkezdte olvasni az írást.

„Olyan *mana* birtokában vagyok, hogy üzenetem eljuttatom hozzátok! Remélem, az *aiga* jól van, a *matai* nem beteg. Itt vagyok most a *haus tambaran* udvarán, *bilumat* elvették, pedig benne volt a *tapa*, a *tanoa*, a *taro*, a *yanggona*, a *kumara*, minden, de még a *cuscus* is. Ha így megy tovább: bizony éhen halok.

Az egész *fono* azt akarja, hogy ne egyek. Találtam egy *makamalt*, kint a szabadban, leültem alá, hogy keverjek egy *kavát*. Ahogy illik, levettem a *nambámat*, hát össze is futott az egész *tikina*, jött a helyi *mbuli*, *ariki*, *faipule*, megjelent a *luluai*, aztán a *tui*, mind körülvettek. Már annyian lettek, mintha *tamaaraa* lenne, és mind nekem estek. Egyik se volt *wantok*, csak a *tufafale* nem bántott. Már akkor nem tetszett nekem az egész. Az asszonyok nem hordtak *pareut*, *lei* egy szem se, és sehol egy *moai*. Tudtam, hogy elvesztem. Kértem, adjanak egy *lakatoit*, hogy induljak békével *falémbe*. De ezek a vesztemet akarták! Megkötözték, és idehurcoltak. Vigyetek sok *beche de mert* az *ahuhoz*, menjetek el a *marae* elé, járjátok a *tamurét*, műveljétek az *apimat*, tartózkodjatok minden *tabutól*, gyűjtsétek *manátokat*, hogy hazajuthassak innen. Mielőtt még ez a bosszúálló *aiga* fejemet nem veszi, húsomat meg nem eszi.” A szellemes, szórakoztató nyelvi játékon jókat derültünk, észre sem véve, hogy közben számos óceániai kifejezést meg is tanultunk.

24.

TAHITI CSIRKE

Tahiti-csirke volt vacsorára. Ruiz sós vízben rizst párolt, forró olajban tojással, gyümölcslével elkeverte. Két percig főzte, azután mazsolát, ananászt kevert hozzá. Ezzel a töltelékkel töltötte meg a fűszerezett csirkét és sütőbe tette. Fejedelmi étel volt. Utána forró grapefruitot szolgáltak fel. Ruiz ezt a desszertet úgy készítette el, hogy a hagyományos módon megtisztított gyümölcsöt bekente vajjal, megcukrozta és grillsütőn addig piritotta, amíg a grapefruit felülete barnáspiros nem lett, és a leve már kezdett kifolyni. A forró gyümölcsöt édes likőrrel, porcukorral ízesítve tálalták.

GUAM ÉS AZ ÉSZAK-MIKRONÉZ SZIGETEK

Óceániai utazásunk következő állomása a mikronéziai szigetekben Guam volt, a japán fiatal házaspár kedvelt zárandokhelye, a boldog mézeshetek szigete. Naponta több repülőjárat érkezik a szigetre: Tokióból, Nauruból, Amerikából. New Yorkból, San Franciscóból olcsó, „szuper-apex” jegyek válthatók. Az utazási irodák egyetlen feltétele az ötvendolláros törlési díj megfizetése. Az idelátogató, ha akarja, útját Honoluluban meg is szakíthatja. A Continental Airlines légitársaság tarifái drágábbak, viszont a Guamba repülő turista leszállhat Majuro, Ponape vagy Truk szigetén is. Ez a légitársaság repül Yap és Koror szigetére is. A legolcsóbban az Air Nauru gépein utazhatunk.

Guam, az ötszáznegyvenegy négyzetkilométer alapterületű legnagyobb mikronéziai sziget rövid idő alatt ugrásszerű fejlődésen ment keresztül. Ma a látogatót hatalmas épületek, éttermek, MacDonald's üzletek, mozik, koncerttermek, áruházak fogadják. Erőteljesen fejlődik, mint Hongkong. Onnan egyébként sokan telepítik át tőkéjüket. Az ellentétek szélsőségesek, rendkívüliek. A sziget belseje amerikai külvárosra, elővárosra emlékeztet, a repülőtértől északra elterülő Tumon-öböl a japán turisták paradicsoma. Az északi oldal a legszebb tengerpartszakasz, ahol számos, természetesen elkülönített amerikai katonai bázis működik. A sziget északi területe mészkőfennsík, sehol egy folyó, egy patak. Déli része viszont vulkanikus hegyvidék, a legmagasabb Lamlam hegy négyszázhat méter magas. Zúgó vízesések – Tarzan, Talofoto, Malojloj –, sűrű dzsungel, pici falvak váltogatják egymást. A nyugati partvidék szelcsendes, biztonságos. A keleti parti hullámok és az erős széljárás viszont a merész vitorlázókat és széllovasokat csalogatják a tengerre. Májusban, júniusban igen nagy a meleg, az esős évszak júliustól novemberig tart. Január és április között a

legkellemesebb itt a klíma. Tájfunok az év bármely szakában előfordulhatnak. Nekünk a Philemonon szerencsénk volt.

A sziget százhuszezer lakosának húsz százaléka amerikai katoná. A civil lakosság kilencven százaléka Agana főváros huszonhat kilométeres körzetében él. Az őslakosok származásuk, kultúrájuk szempontjából nem különböznek a többi mikronéziaitól. Őrzik régi népszokásaikat, ezeket a huszonegy faluban tapasztalhatjuk is. Nagyon sok Fülöp-szigeteki dolgozik az építőiparban és a mezőgazdaságban, sok az amerikai, kínai, japán, koreai és más mikronéz a szigeten. A bennszülött lakosság ezer éve érkezhettek a Fülöp-szigetéről.

Ferdinand Magellan fedezte fel Guamot, 1521-ben. Három és fél hónapja hánykolódtak már a tengeren, amikor a skorbuttól gyötört, szájalmas étrenden: patkányhúson, bőrdarabok rágcsálásán tengődő legénység egyik tagja megpillantotta a szárazföldet, melyet a spanyolok 1565-ben foglaltak el. Három évvel később érkeztek az első jezsuita misszionáriusok. A sziget kikötői az elkövetkező kétszáz esztendőben fontos állomásai voltak a Fülöp-szigetek és a mexikói Acapulco között közlekedő spanyol gályáknak. Az út oda-vissza hat hónapig tartott. A keleti drágakövek és fűszerek gazdát cseréltek az amerikai ezüsttel. 1898-ban, a spanyol–amerikai háborúban az amerikaiaknak sikerült elfoglalniuk a szigetet, amit a mai napig birtokolnak.

Szállodák, turistaközpontok, éttermek, áruházak, szórakozó- és fürdőhelyek várják a látogatókat.

A Belau Köztársaság háromszáz szigetből összetevődő területét repülőgépen csak Guamból közelíthetjük meg a Continental Airlines járatain. A szigetcsoport az óceániai távolságokat figyelembe véve elég közel van a Pápua Új-Guineához és a Fülöp-szigetekhez, onnan mégsem juthatunk ide. Igaz, hogy Manilából sok konténerhajó érkezik Koror kikötőjébe, de ezek nem szállítanak utasokat. A tizenötezer lakosú Belau a legkisebb szigetcsoport a négy, amerikaiak által kormányzott óceániai „politikai egység” közül. A szigetek különböző nagyságúak: a pici ponttól a háromszázhatvanhét

négyzetkilométer alapterületű Badeldaop főszigetig széles a választék. A Tobi-sziget hatszáz kilométerre fekszik Korortól dél-nyugatra, kétszázötven kilométer távolságra az indonéz Morotai szigettől. A belau szigetek összfelülete négyszázkilencvennégy négyzetkilométer. A lakosságnak több mint a fele a fővárosban, Kororban él. A várost ezerháromszáz kilométer választja el Guamtól, ezerkétszáz kilométer az indonéziai Biaknautól és hatszáz kilométer a fülöp-szigeteki Mindanautól. Ebből adódó, kedvező stratégiai helyzete miatt Belau fontos amerikai katonai bázis. Japánok uralma idején Koror egész Mikronézia fővárosa volt, ötször nagyobb lakossággal, mint ma.

A katonai bázisok kiépítése ellenére a turizmus nem szorult háttérbe. Szállodák, nemzeti múzeum, díszes *abaik* (belaui férfiak találkozóhelye), hagyományos táncszertartások, népművészeti tárgyak, fürdőhelyek sokasága várja a látogatót a főszigeten. A legszebb kirándulóhelyek színhelye: a Kayangell-atoll, a pici Pelekin-sziget és a legszebb mikronéziai tengerparttal csábító Angaur. Fürdéskor ajánlatos a körütekintés: sok arrafelé a krokodil.

Az Észak Mariann-csoport négyszázhetvenhat négyzetkilométer alapterületű szigete Guamtól északra terül el, hatszázötven kilométer hosszúságban. Rota: nyolcvanöt négyzetkilométer; Tinian százegy, Saipan pedig százhuszonkettő. Utóbbi Guam mellett a japánok legkedveltebb mikronéziai kirándulóhelye. Kétezer-kétszázötven kilométer távolságra fekszik Manilától, kettőezer-hétszázötvenre dél-keleti irányban Tokiótól és kettőszáz kilométerre észak-keleti irányban Guamtól. Közvetlen légijáratok kötik össze a japán fővárossal, de megközelíthető Honoluluból is, a Majuro-Ponape-Truk-Guam útvonalon a Continental Airlines gépein. Ráérő, sokpénzű turisták a Nauru Pacific Line ENNA G luxushajóján is idejöhetnek. A hathetenként San Francisco és Saipan között közlekedő személyszállító óceánjárón, a fent említett repülőjárat útvonalán. A hajó visszafelé egyáltalán nem áll meg.

Saipan keleti oldala a széllovasok eldorádója, szélcsendes öblei, lagúnái kedvelt fürdőhelyek. Az esős évszak júliustól októberig tart.

Június a legmelegebb. A legtöbb amerikai és japán, január és április között érkezik. Ezen a szigeten található a világon a legegyszerűsebb hőmérséklet. A vérkeringési zavarokban szenvedők ideális szigete lehetne!

Saipan spanyol, német, japán megszállás után, 1944-ben amerikai terület lett. A nyugati partvidéken fekszik Chalan Kanoa bankokkal, postahivatallal, kormányépületekkel, áruházakkal, kereskedelmi irodákkal, múzeummal, szállodákkal bizonyítva fejlettségét. A tengerparton sétálva látni lehet, hogy nemcsak Guam a „mézeshetek” szigete, hanem Saipan is: annyi itt a fiatal japán „családalapító”.

26. KANNIBÁLOK

Óceániában a kannibalizmus a szigetvilág szinte valamennyi térségében fellelhető volt, a Marquises-szigetektől Pápua Új-Guineáig, Új-Zélandtól Hawaii-ig. Vajon mivel magyarázható az, hogy különböző népcsoportok, más és más vérmérsékletű embercsoportok ugyanazon kegyetlen szokásokat vettek fel? Volt-e valamilyen általános sajátossága, közös vonása az emberhús fogyasztásának? Melyek azok a körülmények, amelyek az emberevés kultuszát létrehozhatták? Ezeket a kérdéseket tette fel Lozada is, amikor előadásában a kannibalizmusról beszélt.

Sokak véleménye szerint a fehérjehiány, a leölhető, emberi fogyasztásra alkalmas állatok kis száma készítette az itt élő embereket az emberi hús elfogyasztására. Mások feljegyzése szerint a bennszülöttek egyszerűen ízletesnek találták a hosszú disznót (angolul: long pig), az emberi testet egyszerűen szerették megenni. Nagy köveken sütötték, ritkábban főzték az emberhúst. Átviteli

mágiák hite szerint az elfogyasztott áldozat tulajdonságait is megszerezhették.

Ügyes kenufaragó kezét megenni egyet jelentett kézügyessé-
gének megszerzésével. A varázsló agyvelejének bekebelezése a
tudásának megszerzésével...

Ma már súlyos pénzbírsággal büntetik azokat, akik emberhúst
esznek, az esetek száma gyakorlatilag nullára csökkent. Óceánia
népköltészetében számos emléket találunk a kannibalizmusról, az
emberevés barbár rítusairól.

27.

NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNY A HAJÓN

Niepelt vásárlásaival valóságos néprajzi gyűjteménnyé fejlesztette
óceániai tárgyából álló kollekcióját. Amikor nappalija, háló- és
dolgozószobája megtelt, a parancsnoki híd és a tiszt szalon falait
dekorálta ki. Alapos leltárt készítve mindenről azon törte a fejét,
hogyan fog majd mindennek otthon helyet találni. Hová teszi a
Mortlock-szigeteki házimaszkot? Különös vétel, hiszen ez az
egyetlen maszk, amelyik Mikronéziában használatos. A kenyérfa
törzséből készült arcábrázolást a helybeliek szertartásházakban
helyezik el, hogy a kenyérfa gyümölcsét megóvják a viharoktól.

Értékes volt a marquises-szigeteki, emberfejt ábrázoló golya-
láb. A szigetlakó polinézek futóversenyeket rendeztek, az volt a
győztes, aki a legkésőbb veszítette el az egyensúlyát. Ugyancsak
marquises-szigeteki a vassárból készült harci bunkósbot, az u'u.
A stilizált arcábrázolással díszített kézfegyver egyben hatalmi
jelvény is.

A Cook-szigetektől származó, fonott vesszőből készült angol-
nacsapda virágtartó lesz majd otthon az erkélyen. A Tokelau szí-
getektől származó kimerőlapátot a nyugat-szamoaiak kenujaikban

tartották, és a becsapódó vizet merték ki vele. Niepelt a jachtjához vette. A Fidzsi-szigetokről komoly értékeket hozott. Taglóhoz hasonló kézi bunkókat, a kannibálok fegyvereit, egy fából faragott, emberhús marcangolására használt villát, melynek négyágú feje úgy néz ki, mint egy fog gyökereinek nyúlványa. Sikerült szereznie egy díszes tapát, egy tanoát, rajta a kókuszrostkötélen függő rituális kagylóval, a tambuával. Yanggona port is vásárolt mindezek mellé, hogy otthon, baráti körben igazi szertartást rendezzen. Az új-kaledóniai szertartásmaszkokat féltve őrizte. A közel kétméteres alkotások fából faragott, torz, melanéz emberfejalakok, igazi emberhajjal, a nyakrésznél lefelé lógó színes madártollkötegekkel. A vanuatui ásóbotot már a hajón virágkarónak használta. Félelmetes látvány volt a dolgozószobájában elhelyezett Vanuautuból származott malekulai maszk.

A bennszülöttek titkostársaságuk szertartásain használták ezt a piros homlokú, fekete arcú, fehér állú és fehér orrú szörnyszülöttet, melynek fejéből disznóagyar áll ki, orrlyukán pedig egy emberi lábszárcsont fúródik keresztül.

A tato és kenyérfa gyümölcsének szeletelésére keményfából készült bankszigeteki kést Niepelt már a hajón is használta. Miközben a gyümölcsöket szelte vele, újra és újra gyönyörködött az emberformájú, tenyérbesimuló markolatban. A Salamon-szigeteki fejjavadászok kenujait díszítő nguzunguzu arcfigurákat a szalonban helyezte el. Étkezés közben mindig csodálattal bámulta őket. A singsings szertartásokon használatos pápua kereplőt, a tarekót felvitte a parancsnoki hídra és a felső fedélzetre piszkító sirályok elüldözésre használta. A festett pápua koponyát, mely az ősök lelkét őrizte, bezárta a páncélszekrénybe. Nem csak azért, mert értékes volt. Nem tudta megmondani, hogy miért. Amikor a páncélszekrényből kivett valamit, mindig kézbe vette az ősök koponyáját és átszellemülten vizsgálta. Aztán gondosan újra elzárta. A néhány pápua maszkot és kézfegyvert ugyancsak itt, a páncélszekrény mellett, a falra akasztotta. A gilbert-szigeteki dárdát napalijában a falra függesztette ki. Az ijesztő fegyver lényegében egy

háromágú, kihegyezett élű, cápafogakkal teletűzdelt rúd. Jól megcélzott hajítással könnyen behatol az áldozat testébe, ahonnan kihúzni már nem lehet. Érthető, hogy a többi szigetet kifosztó kalózok miért kerültek el a Gilbert-szigeteket.

A mikronéziai Truk szigetérről származó szerelempálcát íróasztalán tartotta. A bennszülött fiúk ezzel az éles végű, díszesen faragott pálcikával közelítették meg a lányos házat, a pálcát átszúrták a gyékényfalra, s ha a lány behúzta azt: jelzést adott a fiúnak, hogy otthon van, várja őt. A Hawaiiból származó, négyhúros hangszert, az ukulelét a szalonban helyezte el, hogy pöngessen rajta, akinek kedve tartja. A kellemes hangzású pengető hangszert eredetileg bragainkának hívták, ám a múlt század végén Kalakana király kamarása, egy jókedvű, fiatal angol – akit ukulelének becéztek – olyan szépen játszott a hangszeren, hogy azt végül nevével kezdték azonosítani.

A többi szerzeményt: gyékény- és kókuszszőnyegeket, ivóedényeket, tálat, kosarakat, a kommerszebb termékeket egyelőre hálósobájába tette. Máshová nem fértek már, ott pedig a rendetlenséget úgysem látta senki.

28.

RÁKPÁSTÉTOM

Ma este rákpástétom volt vacsorára. Ruiz forró vajban lisztet pirított, sót, tejet kevert hozzá, és három percig főzte, majd a masszát sült rákhússal, ecettel, cukorral, mustárral elegyítette, megszórta zsemlemorzsával, az egészet megkenté vajjal, és sütőbe tette. Az éhes személyzet pedig befalta. A maori recept szerint készült főétel után hawaii ananászrolád került az asztalra. Cukrozott dióban meghempergetett ananászszeleteket helyezett el a nyers téstatercsékben és azokat megsütötte. Tea mellé igazán élvezetes volt.

29. ÓCEÁNIAI FÁK

Ha pomológus lennék, biztos, hogy Óceánia fáival foglalkoznék. Olyan lenyűgözőek. Itt vannak mindjárt a kenyérfák. Két fa termése egy család egész évi ételmét biztosítja. A kenyérfa gyümölcse magas szénhidrát tartalmú, tele A, B, és C-vitaminnal. A fából kenukat faragnak, kérgéből tapa készül.

Csodálatosan szépek a piros színekben virágzó banánfélék, és a füzérektől roskadó, termést hozó fák. Légygökereivel, vastag törzsükkel méltóságteljesek az indiai fügefák, a hosszú törzsű ébenfák, hivalkodók a lángvörösben izzó virágzatú krallfák és tűzfák, terebélyesek a „gyümölcsök királyát” adó mangófák, misztikusak a mangroveerdők, ünnepélyesek a Norfolk-szigeteki fenyők, simogatóak a pálmafák, magányos a papayafa, tekintélyes a tikfa.

És a virágok?

Káprázatosak.

Paradicsomi szépségűek az alokáziák, amarilliszek, broméliák, a frangipani, a hibiszkuszok, jázminfélék, oleanderek és orchideák. Valóban virágfüzérre termettek, az érkező vendég fogadására.

30. JAPÁN

Tokió! Japán! Számomra reveláció!

Yokohamából a tokiói Narita repülőtérre érkezünk, ott legelőször is egy turistairodába mentem: prospektusokat, térképeket, útbaigazítást kértem.

Nem várt minket senki, tehát magunknak kellett megbirkózni a közlekedés nehézségeivel, amik itt Tokióban rendkívül körülmé-

nyesek. Nincsenek utcanevek, a mi fogalmaink szerinti házszámok, vannak viszont kerületek, körzetek, körzetszámok. Japánul nem beszélő utasnak hieroglifáknak tűnnek fel ezek a feliratok. Az angol nyelvész, Hepburn készítette el a japán nyelv latin betűs átírását, de a Hepburn-átírású feliratok elvéve láthatók csupán.

Ha tehetem, Budapesten is kerülöm a metró. Angliai tanulmányutam során is szenvedtem attól, hogy Londonban félórát kellett föld alatt utaznom. Itt Tokióban még többet! Néha órát utaztam egyhuzamban a föld alatt, sokszor egy negyed órát csak az átszállásra kellett fordítani, de nem azért mert eltévedtem. Mentem alagutak, átjárók bonyolult szövevényeiben, míg végre elértem egy másik vonalat. A repülőtérrel busszal mentem a Kesei vasútállomásig, onnan metróval – közel egy óra – az Ueno parkig, majd tizennégy megálló a Shinbashi állomásig egy másik vonalon, aztán átszállni egy újabb szerelvényre és vagy még öt megálló a Yoga körzetig. De ezzel együtt lenyűgözött a város már az első órákban.

Beszálltunk a buszba. Fürge utaskísérők, fehér kesztyűben, elhelyezték csomagjainkat a rakodótérben. Előjárójuk mély meghajlással búcsúzott. A szinten kesztyűs buszvezető elindította a járművet. Becsukódtak az ajtók, hermetikusan záródtak, az utcáról semmi nem szűrődött be. Hangtalanul siklott a busz, még a motorzúgása is kintrekedt. Bent kellemes, légkondicionált levegő, kék bársonyülések, szőnyegpadló biztosította a kényelmet. Hangszórón keresztül csilingelő hangú japán női hang több nyelven tájékoztatta az utasokat, hogy mikor, hová érkezünk, ismertette az útvonalat, a menetidőt. Ami pontosan annyi volt, amennyit mondott. Másodpercre!

Tisztaság! Mindenütt tisztaság, már-már elképzelhetetlen színvonalon. Csend, fegyelem, szervezettség, rendkívüli elegancia. Mintha ez a világváros egy londoni City lenne, gentlemanekkel, a legjobban öltözött emberekkel. Egész Japán úgy tűnt fel hirtelen, mintha éppen mindenki operába menne, egy nagy nemzeti bemutatóra.

Cinikus külföldiek – még szociológusok is – mindezt csupán „*window dressing*”-nek titulálják, kirakatviseletnek, mert szerintük a japánok csak a legjobb ruhájukban lépnek ki az utcára.

Japán csoda! – mondják mások az elmúlt harminc év egyedülálló, ugrásszerű fejlődését szemlélve. Felhőkarcolók, szuperépületek, autók, motorok, televíziók, rádiók, képmagnók, fergeteges színvonalú elektronika, Hikar-express, képtelefon... de minek sorolom. Tudjuk. Ebben élni olyan, mint egy tudományos-fantasztikus film díszletei kellékei között.

Hihetetlen erőtartalék, energia, odaadás, egymás iránti tisztelet, önfegyelem, türelem, befeléfordulás, ambíció! S mindez az ősi sinto vallás gyökereiből sarjadt ki.

Tisztaság, felebaráti szeretet és hűség! Fontos pillérek a japán csoda megközelítéséhez. Japánban házasságot kötni csak a sinto gyakorlat szerint illik, temetni viszont a buddhista szertartások szerint szokásos, hiszen a buddhizmus szerint a halál a második születésnap. Életük mindennapjaiba beépült Kung Fu-ce tanítása is, de a zen buddhizmus művészetelméleti hatása is. Sajátos, egyedüli világ. Lehet mit tanulni tőlük.

31.

TAJVAN

Reyes Tajvan szigetén Chang úrral ismerkedett meg. A kínainak parókakészítő üzeme van Kaohsing városban. Indonéziából importálja az emberi haját, amit kézi munkával dolgoznak fel. Tajvan a Fülöp-szigetek fölött, Japántól dél-nyugatra helyezkedik el. Kínától a Tajvani-szoros választja el százharminc-kétszáz kilométer távolságban. A sziget portugál nevén: Formosa.

A harmincötezer-kilencszáznolcvan négyzetkilométer alapterületű Tajvan tizenöt szigetet foglal magában. A fősziget-csoport-

ton kívül hatvannégy kisebb sziget is hozzá tartozik. A lakosság száma megközelíti a húszmilliót, a népsűrűség a legnagyobb a világon, nagyobb, mint Belgiumban. Az idősebb tajvani polgárok, mint Chang úr is, beszélnek japánul. 1895–1945 között a japánok kormányozták a szigetet, és az iskolákban meg kellett tanulni a japán nyelvet is.

Alapfokon szinte mindenki beszél angolul, a kapcsolatteremtés még az utca emberével is egyszerű. A lakosság háromötöde buddhista, sok a konfuciánus és a taoista. Félmillió a katolikus és majdnem ugyanennyi a protestáns. A lakosság háromötöde város lakó. Taipei, a főváros rendkívüli gyorsasággal népesült be. A második világháború előtt háromezrezer lakosa volt, ez a szám napjainkra a kétfélmillió fölé emelkedett. Fontos ipari, kereskedelmi és kulturális központ lett. Chang úr városa, Kaohsiung a második legnagyobb település, a Dél-Kína-tenger legnagyobb tajvani kikötője és fejlődő ipari bázisa. A fejlett tajvani mezőgazdaság főleg rizst termel, a művelhető földterület háromötödén. Termelnek paradicsomot, gyapotot, földimogyorót, szóját, cukornádat, zöldségféléket, déligyümölcsöket. A nemzeti jövedelem hetven százaléka a mezőgazdaságból származik, a többit ipari tevékenység biztosítja. Tíz évvel ezelőtti adatok szerint nemzeti jövedelmük tizenkilenc és fél billió amerikai dollár volt, az egy főre eső összeg ezeregyszázhatvan dollárt tett ki. Nemzeti jövedelmük huszonhét százalékát befektették.

Jól kiépített útjaikon, vasútjaikon könnyen, kényelmesen juthatunk el bárhová. Kultúrájuk, amint ezt az utcán, sajtóban, televízióban látni, sajátos keveréke a kínai, japán hagyományok és a nyugatról átvett elemek ötvözetének. Gazdag felső tízezer, felnövekvő középosztály, munkások és farmerek csoportjába sorolhatók a tajvaniak. A közoktatás ingyenes, egy vizsgálat szerint a gyermekek kilencven százaléka középiskolában tanul tovább. A fővárosban tizenkét egyetem található. Az egész országban kutatóintézetek tucatja működik.

Híres az Academia Sinica, tizenkét önálló intézetével. Az Academia Historica a kínai történelem kutatóhelye. A Nemzeti Múzeum őrzi a legértékesebb kincseket és működteti a nemzeti könyvtárat. A Történeti Múzeumban több mint harmincezer műtárgy látható a tárlókban.

Tajvan a híres „kalózkiadók” szigete, rengeteg engedély nélküli kiadványt nyomtatnak itt ki. Az egészségügyi ellátás legalább olyan fejlett, mint Japánban. Klímája párás, szubtropikus. Vulkanikus hegyeivel, sziklaival, tengerpartjaival gyönyörű szeglete földünknek ez a kevésbé ismert szigetszország.

32. A BOLTEN HAJÓZÁSI TÁRSASÁG

A Bolten tulajdonosa és igazgatótanácsa rendszeresen tájékoztatja a Philemon alkalmazottait a cég életéről, személyi változásokról. Elküldik a vállalati híradót, a Boltenspostot és műsoros videokazettákat, amiket szívesen néznek a tengerészek. Ezekből a filmfelvételekből – Binder asszony lelkes, szervező munkájának eredményeképp – a dolgozók nemcsak információkat kapnak munkahelyük lényeges mozzanatairól, hanem azt az érzést is elmélyíti bennük, hogy valóban tartoznak valahová, még ha az a valahol, a hamburgi vállalati központ, ezer, tízezer vagy még annál is több kilométerre van tőlük.

A képernyőn peregnek a videofelvételek kockái. A Bolten éppen százhetvenöt éves. Egy William Nachfolger nevű, skót tengerész alapította. Sikeres ügynök volt: először csak tengerészek, fuvarok közvetítésével foglalkozott, majd pár év múlva néhány kisebb vitorlást vásárolt, és áruszállítással is elkezdett foglalkozni. Közben eredeti tevékenységét, az ügynöklést is folytatta. Titkára a német August Bolten volt, egy tehetséges, ambiciózus fiatalember,

akit Nachfolger fiaként szeretett, s akit alaposan megtanított a szakmára. Amikor az idős skót üzletember meghalt, örököse nem lévén: a fiatal Bolten lett az immáron jelentős hamburgi cég tulajdonosa és vezetője. Titkára – a mai tulajdonos –, a gépészmérnök doktor Binder nagyapja lett, aki ugyanúgy mindent megtanult Boltentől, mint Bolten Nachfolgartól. És miután Bolten sem hagyott vér szerinti utódot maga után: az üzlet a Binder családé lett. Apáról fiúra szállt, egyre terebélyesedett. Dr. Binder – a jelenlegi tulajdonos – a műszaki egyetem elvégzése után gépész asszisztens lett, éppen a mi hajónkon: a Philemonon. Kint a vizeken, éles helyzetekben ismerte meg a tengerészeletet, a hajózás napi, legapróbb részleteit, s a Bolten huszonegy óceánjáróján szolgálatot teljesítő alkalmazottak megértő, következetes, de keménykezű vezetője lett. Nem utolsósorban – természetesen – multimilliomos is.

33.

HONGKONG

Hongkong tengerpartra épült repülőtérét lakóházak, felhőkarcolók, irodaházak, üzletházak, banképületek veszik körül. Az az ember érzése, mintha egy világváros belvárosában landolna. Gibraltárra gondoltam, a sziklára, hegyre épült városállamra, ahol a lakóházak a hegy oldalába épültek, repülőtérének kifutópályáját a tengerre építették, s mint egy hatalmas móló ékelődik bele a vízbe. Gibraltárban a szűk alapterület sajátos építészeti megoldásokat teremtett: úszómedencéket felhőkarcolók utolsó emeletén, szédítő magasságban.

Hongkong brit koronagyarmat, sorsáról, jövőjéről sokat cikkeztek mostanában. Kína dél-keleti partvidéken terül el, hatvanöt kilométer távolságban a portugál Macaótól, Kantontól száznegyvenöt kilométer távolságra dél-keletre.

Hongkong nevének jelentése: Illatos kikötő. Alapterülete ezer-harmincnégy négyzetkilométer, hozzá tartozik Hongkong szigete, az 1841-ben ehhez csatolt Kowlon és az 1898-ban kilencvenkilenc évre bérbe vett Új Terület is. A gyarmati főváros: Victoria a sziget északi partszakaszán fekszik, kikötője óriási forgalmat bonyolít, hiszen Hongkong Ázsia egyik vezető kereskedelmi és ipari központjává vált, Japán, Szingapúr után a térség rendkívül fejlett „országa”. Hetvenhat négyzetkilométer alapterületének legmagasabb pontja ötszázötven méterre fekszik a tenger szintjétől. A tengerpartok sűrűn lakottak. Északi partján fekvő, mélyvizű kikötője, a Victoria Harbor, ahol kikötöttünk, éppen szemben helyezkedik el a parányi, sűrűn lakott, a szárazföld déli csücskén elterülő Kowloonhoz. E mögött fekszik a kilencszázhatvan négyzetkilométer alapterületű, Kínával határos Új Terület.

Hongkong területének nyolcvan százaléka hegyes, lakatlan, terméketlen, a föld tizennégy százaléka alkalmas csupán művelésre. A fennmaradó hat százalék a lakott terület! Itt él több mint ötmillió ember!

Az „Illatos Kikötőt” az angolok 1841-ben az ópiumháború során szerezték meg. Palmerston akkor így jellemezte a szigetet: „terméketlen, sivár föld, egy értéktelen épülettel.” Kikötőjét akkoriban halászok, kalózok és ópiumcsempészek használták. A huszadik században viszont igen fontos kereskedelmi bázissá fejlődött. 1941-ben elfoglalták a japánok, de 1945-ben ismét az angoloké lett. Kínával a kapcsolata egyre sokrétűbb. Városnéző sétáinkon a szigetország hegycsúcsai, keskeny öblei, zöldellő völgyei gyönyörködtettek bennünket.

Modern bankok, New York-i méretű felhőkarcolók, szállodák, üzletházak, kínai tehervitorlások, a szampánok az éjszakai neonfényragyogásban egy gyémánt nyaklánc illúzióját keltik. Az ablakokban bambuszrudakra feszített szárítóköteleken lógó ruhák látványa olyan, mintha zászlókat lengetne a trópusi szél.

34. A HAJÓTÖRÖTT TÖRTÉNETE

Megtaláltam a hajókönyvtárban az időszámításunk előtt kétezer körül íródott egyiptomi novellát, a Hajótörött történetét. A kalandregények őseként nyilvántartott, a Közép-birodalom korából származó írást a leningrádi Ermitázs papiruszgyűjteményében fedezték fel. Niepelt nappalijában rendezett egyik összejövetelünk alkalmával az ismeretlen egyiptomi szerző művéről beszéltem. Az író egy Vörös-tengeri utazásának kalandjait írja le igen egyszerű nyelvezetben. A hajó, amelyen társaival tartózkodott, elsüllyedt, és csak a főhősnek sikerült eljutni egy mesébe illő, gazdag szigetre, mely a túlvilághoz tartozott. A sziget ura, a lazúrkőszakállú, aranytestű kígyóisten megjósolta a hajótörött szerencsés hazaérkezést.

És tényleg: egyiptomi hajó érkezett a szigetre és fedélzetére vette a kígyóisten értékes ajándékaival elhalmozott fiút, majd a hajó szerencsésen hazatért. Otthon az uralkodó pártfogoltja lett, sikeres, tekintélyes ember.

A karriertörténetet a novella hőse meséli el egy sikertelen útról hazatért tengerésznek. Az írást – melynek magyar fordítása is van – érdeklődéssel hallgatták a „klubtagok”, aminek azért is örültem, mert szerettem volna én is úgy lekötni a hallgatóság figyelmét, mint a többiek is tették, amikor választott témáikról tartottak előadást. Most én sem vallottam szégyent.

35. BANGKOK

Bangkok avagy Krung Thep, ahogy a helybeliek fővárosukat nevezik, thai nyelven az angyalok városa. A jelentés eredetéről számos magyarázat létezik, ezért talán egyik sem igaz. Kruppa

véleménye szerint Bangkok valóban az angyalok városa, a szebbnél szebb thai nők „angyali paradicsoma”, amiért arab és német férfiak ezrei zarándokolnak Thaiföldre, hogy szerelmi kalandokat keressenek. Ezeket nem kell sokáig keresni, a „nagy fehér turistát” azonnal leszólítják az utcán, róluk ugyanis azt képzelik, hogy nagyon gazdagok, ha ide a messzi Thaiföldre utaztak.

Van ebben igazság, hiszen Thaiföld – 1949. május 11-éig Sziám – igen olcsó a külföldieknek, még a magyarnak is, csak az oda-visszautazás ne lenne olyan drága. Az utcán kenyerét kereső thai nő joggal hiszi azt, hogy a könnyelműen költekező turista nagyon gazdag, érdemes vele tehát közeli kapcsolatba kerülni.

Thaiföld, Prathet Thai, a szabadság országa, s ha ezt az értelmezést a prostitúcióra vonatkoztatjuk, teljesen igaz. Nincs pontos adat, csupán becslés, de körülbelül minden harmadik nő prostituált, persze a prostitúció sajátos thaiföldi értelmében, hiszen az itteni erkölcs egészen más, az ősi mesterséget űző lányok és asszonyok a családok legfontosabb tagjai, a családtagok eltartói. Láthattuk, hogy a dokkmunkás férj kemény munkával alig keresett valamit a kikötőben, a felesége ugyanakkor bent a tengerészek kabinjában tízszer annyit naponta. Külvárosi cölöpházban laktak tizenhat tagú családközösségekben. A fiatalasszony keresete a legfontosabb alappillére volt a családjának. A férjet pedig azt hiszem senki nem nevezné a mi fogalmaink szerinti stricinek.

Furcsa, különös világ ez. De hát Dél-Kelet Ázsiában vagyunk. Thaiföldön néhány nap után már az is természetes, hogy több az örömtanya, mint az étterem. Specialitása az éjszakai életnek a bordélyokban rendezett koituszversenyek. Ezek Bangkokban színpadon zajlanak, a közönség soraiból önként jelentkező férfiak a bár női alkalmazottaival a nyilvánosság előtt szeretkeznek. A thai lányok rendkívül szépek, testük esztétikus, és ami nem lényegtelen, a szerelemhez nagyon értenek. Masszázs és dzsigi-dzsigi, itt összetartozó fogalmak.

A közel ötvenmillió lakosú Thaiföld másik arca hasonlít Burmához és a környező buddhista vallású dél-kelet-ázsiai ország-

hoz: a buddhista templomok, szentélyek, pagodák csillogása, ragyogása ejti ámulatba a látogatót.

A legkülönbözőbb méretű, tenyérnyi vagy éppen harmincméteres, ülő, álló, fekvő, alvó Buddhák sokasága, az aranyban, pompában, virágszirom-fürdőben illatozó, gyertyatengerben égő szent-helyek világtól elzárt csendje jellemezheti leginkább az országot.

Trópusi klímájában májustól októberig tart az esős évszak, novemberben kezdődik a különösen száraz évszak. A legmelegebb időszak február közepétől április közepéig tart.

A lakosság összetétele a thai népességen kívül: közel ötmillió kínai, s ebből ötven százalékuk Bangkokban él, és üzleti tevékenységet folytat. Hétszázezer a maláj, ötvenezer az indiai, ugyanennyi az indokínai, főleg vietnami.

A thai pidzsint sokan beszélik. Anyanyelvük a Thai-Kadai nyelvcsaládhoz tartozó thaiföldi thai, melynek három dialektusa él: a bangkoki – hivatalos vagy irodalmi – thai, a thai Yuan, az északi dialektus és a keleti thai, melyet Észak- és Délkelet-Thaiföld lakói beszélnek. Nyelvük tonális, szókészletük főleg egytagú szavakból áll. Számos kifejezést kölcsönöztek a többszótagú khmer és páli nyelvekből.

Hagyományos és államvallásuk: a Theravada, a tulajdonképeni hinayana-buddhizmus, de számos más buddhista vallási gyakorlat virágzik e mellett, amelyekbe beépült a brahmanizmus és hindu filozófia. A lakosság kilencvennégy százaléka buddhista, négy százaléka mohamedán, a maradék két százalék keresztény, konfuciánus vagy más egyéb vallású. A thaiföldi indiaiak az iszlám, a hinduizmus vagy a sikh vallásgyakorlat követői. A kínaiak taoisták, Mahayana buddhisták vagy Kung Fu-ce követői. A malájok muzulmánok. Ezek ismeretében kell eligazodnunk a sok ezer templom, szenthely között. Itt Ázsiában, de Távol-Keleten és Óceániában is, nem ritka, hogy muzulmán mecset mellett katolikus templom magasodik, tovább haladva pedig buddhista pagodát találunk.

Bangkok kivételével a thaiföldi városok kicsik, a lakosság nyolcvanhét százaléka falvakban él. Bangkok közigazgatási területe kiterjed a Chao Phraya folyó nyugati partján fekvő Thonburira is, aminek közel egymillió lakosságát is figyelembe véve Bangkok lakosainak a száma közel négymillió, s ez több mint a fele Thaiföld város lakóinak.

A második legnagyobb város Chiang Mai, alig százezer lakossal. A többi huszonkét thai város lakosainak a száma harminc- és nyolcvanezer fő között mozog. Magyarországgal ellentétben itt nem hallottam soha a vidéki város megnevezést.

Thaiföld mezőgazdasági ország, a keresőképes lakosság hetvenöt százalékát ültetvényeken foglalkoztatják vagy a fakitermelés, a vadászat és a halászat ad részükre munkát. Az életszínvonal viszonylag magasabb, mint a környező dél-kelet-ázsiai országokban. 1974-ben a nemzeti jövedelem egy főre eső összege háromszáz-huszonkettő amerikai dollár volt, míg Burmában csak száz dollár, Indiában pedig százharminchét.

Régi adatok ezek, de az arányok napjainkra sem változtak. Az életkörülmények is jobbak a környező országokéhoz képest. Természetesen nem Szingapúrra és Hongkongra gondolok.

Alapélelmiszerük a rizs, utána a hal, és kisebb mennyiségben zöldség- és gyümölcsfélék. Betevő falatra még a legszegényebb thaiföldinek is telik. A legrosszabb esetben a prostitúció útján.

Városnéző autóbusz kényelmes üléséből, ablakon keresztül szemléljük a várost. Egy és kétemeletes házak, szűk kis utcák, kanálisok, a New Roadon épületek, üzletházak, bankok, irodák váltakozó képe tárul elénk. Megnézzük a Királyi Könyvtárat, a Királyi Színházat, a Wat Phya Keo szentélyben a híres Smaragd Buddhát, s ugyanitt egy pompásan kidolgozott trónon ülő Buddhát jaspiskőből. A méretek, a gazdagság lenyűgöző. A Wat Arun pagoda hetvennégy méter magas tornya a legszembeütőbb talán, a város legszebb temploma mégis azt hiszem, az olasz márványból épült Wat Benchamabophit. Olasz márvány, itt?! Igen. Európai hajók már a XVII. század elején látogatták Sziámot. Japánok, kí-

naiak is megfordultak itt, fegyvert vásároltak portugál, holland, angol és francia tengerészekről, akik olcsón szerzett trópusi faramányokkal, mesés keleti ékszerekkel, selymekkel, elefántcsont tárgyakkal tértek vissza hazájukba. A kereskedelem fellendülése tette lehetővé a nagyobb szállítmányok megrendelését, így a carrai ferrarai márványtömbök Sziámba úsztatását is, amelyért az építetők színarannyal fizettek.

36.

AZ ÓCEÁNIAI-SZIGETEK NÉVVÁLTOZÁSAI

Az 1970-es években az óceániai szigetek egymás után szabadultak fel a gyarmati függőség alól. Új nevekkkel független államok jöttek létre. Mai kiadású térképeken hiába keressük az Ellice-szigeteket, helyette Tuvalu nevét találjuk. A Gilbert-szigetek Kiribati lett; Új-Hebridák: Vanuatu; Palau: Belau, Kusaie: Kosrae; Francia Polinézia neve Kelet-Polinéziára változott, bár a franciák még mindig a korábbi elnevezést használják. Mikronéziában a valamikori gyámsági területekből: Marshall-szigetek, a Mikronéziai Szövetségi Államok, Belau Köztársaság, Észak-Mariana Szigetek nevet viselő államok jöttek létre.

Napjainkban összesen kilenc független ország található Óceániában. Ausztrália visszaadta Pápua Új-Guinea függetlenségét, Anglia a Pitcairn-szigeteknek. Új-Zéland három szigetcsoportot tart fennhatósága alatt, lehetővé téve a helyi önkormányzatot. Franciaország és az Egyesült Államok a legkonzervatívabb gyarmatosítók: mereven ragaszkodnak szerzett jogaikhoz.

37. A TENGHERÉSZEK ÉLETE

Verne romantikus regényeiből, kalandos útleírásokból, vakmerő tengerészek új földrészeket fölfedező útjaikról készített beszámolóikból ismeretes – kezdte Fiedler előadását a klubban –, hogy a hajókon az élet a vitorlás korszak végéig mit sem változott. A munka ugyanaz maradt: a vitorlákat ki kellett húzni, szélbe fordítani. Nem változott a vitorlák fogásolása, bevonása és a vitorlarúdakra kötözése sem. Némi javulás a múlt század közepétől állt csak be az emberek elhelyezésében. A vitorláshajókon a matrózok munkája hihetetlenül nehéz volt, bár a vitorlást a szél nyomása mindig valamennyire egy irányban tartotta a hullámokon, ezért a vitorlások kevésbé hánykolódtak, mint az azonos nagyságú gőzhajók. Viszont a mozgások megsokszorozottan érződtek fent az árbocokon, ahol a matrózoknak bármilyen körülmények között is el kellett végezniük a munkájukat. Ott fent dolgozni még nyugodt időben is nyaktörő vállalkozás volt: a háborgó vízen, erős szélben vagy viharban pedig egyenesen életveszélyes. Emberfeletti teljesítmény volt az árbocok többméteres kilengései közben a lábálókötélen állva és a vitorlarúdra hasalva felkötni a bevont vitorlákat. Ezt a manővert csakis úgy lehetett véghezvinni, ha a régi matrózmondás szerint cselekedtek: „Egyik kezeddal magadért, a másikkal a hajóért!” A vitorlamanőverek mellett természetesen állandó és rendszeres munkákat is végeztek a matrózok. Reggelenként tengervízzel és homokkal felsúrolták a fedélzetet, eltávolították a hajótestbe beszivárgott vizet. Nehéz volt a munka, rossz az ellátás és az elhelyezés. A hajók hosszú, több hónapos vagy nem ritkán többéves útjukra csak sózott húst, szalonnát, babot, borsót és kétszersültet vihettek magukkal, mert csak ezeket az élelmiszereket tudták tartósítani ezek nem voltak romlandók. Induláskor ugyan friss gyümölcsöt, zöldséget, főzelékféléket és élő álla-

tot is behajóztak, ezek azonban hamar elfogytak és nem maradt más hátra a hordókban, mint a sózott marhahús vagy a disznóhús.

A vízellátás is rossz volt. Az édesvíz rövid idő alatt megposhadt a hordókban, bár ez ellen védekezésül faszenet tettek a vízbe. Alkoholt is vittek magukkal, a középkorban inkább sört, később bort, de leginkább égetett szeszt.

A tisztek kabinjai a hajótaton, a matrózok szállása a hajó elején voltak. A legénység közös szálláson, függőágyakban aludt a XVI. századtól. A függőágy állítólag az amerikai indiánoktól származott. A tisztek kerettel biztonságosabbá tett ágyakban vagy fakerettel erősített függőágyakban aludtak.

Négyórás szolgálatokat adtak. Az időt homokórával mérték, s az őrségváltásra a jelet a hajóharanggal adták meg. Négy óra munka, négy óra pihenés követte egymást éjjel-nappal, változatlanul.

A friss ételek hiánya miatt egy idő múlva kikerülhetetlenül jelentkezett a skorbut, a C-vitamin-hiány. Ha hamarosan nem sikerült partot találni, ahol friss élelmiszert, főzeléket, gyümölcsöt szerezhettek, a létszám könnyen megtizedelődött. Kolumbusztól Cookig mindig is kis hajókat használtak, egyrészt, hogy a sekély vizeket is járassák, másrészt, mert elvesztésük így nem jelentett nagy kárt. Rendszerint több ilyen hajóból állt a flottilla, melyek egymástól látótávolságra széthúzódva hajóztak a tengereken, mert így nagyobb valószínűsége volt ismeretlen szigetek felfedezésének. A többnyire két-három évig tartó utakról csak igen kevesen tértek vissza a hajóra szállt legénység közül, ha ugyan oda nem vezett az egész expedíció. Magellán hajója közül csak egy, a Victoria tért vissza, és a kétszázhatvanöt tengerészből csak tizenkilenc.

A legősibb hajósnemzet, a föníciaiak hajói már kb. i. e. 2000 óta szeltek át a Földközi-tenger habjait, majd i. e. 1500-tól már a Vörös-tengeren, a Perzsa-öbölben és az Indiai-óceán északi részén is megfordultak. Számukra a Gibraltári-szoros sem jelentett akadályt. Itt alapították Tangert, majd i. e. 1100 körül ettől száz kilométerre atlanti útjaik fontos támaszpontját, Gadest, a mai Cadix. Eljutottak Angliába is, amelynek ércei gyarmatalapításra ser-

kentették őket. Necho egyiptomi fáraó megbízásából i. e. 600 táján körülhajózták keletről nyugatra Afrikát, s a Zambezi torkolatvidékén fekvő Ophirből aranyat is hoztak. A föníciaiak és utódaik, a karthagóiak vagy punok sok felfedezéssel gyarapították földünk megismerését.

Az ókor másik tengerésznépe, a görög is beírta nevét a felfedezések történetébe. Hérodotosz az i. e. V. században korának minden ismert országát beutazta, az i. e. 325 körül föníciai gyarmaton, Massaliában született görög Pytheasz pedig elérte a Shetland-szigeteket. Feltehetőleg Izlandig, sőt Észak-Norvégiáig is eljutott, mert feljegyzésének azt írta, hogy ott csak két-három órát tart az éjszaka. Pytheasz értékes útleírásokban a tengerjárással és a fénnel is foglalkozott, sőt már tudott a tengerjárásnak a Hold járásával való összefüggéséről is.

Az időszámításunk kezdete körüli idők igen jelentős eseményének könyvelhetjük el az alexandriai hellén Ptolemaiosznak az akkor ismert világról közzétett földrajzi hosszúsági és szélességi adatait, amelyek alapján ezután megszerkesztették a róla elnevezett világtérképet. Ptolemaiosz nevéhez fűződik egyébként a geocentrikus világszemlélet is, mely az egész középkoron át érvényesült. Ezt csak újkorban a XVI. század elején döntötte meg Kopernikusz heliocentrikus felfogásával.

A IX–XII. században a vikingek, vagyis a normannok, amint magukat nevezték: „észak emberei” kalandozták be a tengereket tölgyfából készült „tengeri paripákon”. A normannok a tengeren éltek, szárazföldi menedékhelyeik a tengeröblök, a vikektől származik a viking elnevezés.

A középkori földrajzi felfedezések másik nagy eseménye a velencei Marco Polo XIII. századbeli ázsiai utazása. Marco Polo atyjával, Niccolóval és nagybátyjával Matteóval 1271-ben indult el a Perzsa-öböl bejáratánál fekvő Hormusból Belső-Ázsián keresztül a mongol Dzsingisz kán unokájának Kublaj kánnak kambalui udvarába, vagyis a mai Pekingbe, ahol tizenkét évet töltött el a kán szolgálatában.

Európa Marco Polo révén szerzett tudomást Ziganpuról, vagyis a mai Japánról, a Kelet-Indiai szigetvilágról, Indiáról, Socotráról, Abesszíniáról, Madagaszkárról, valamint Szibériáról és a Jeges-tengerről, nem is szólva arról, hogy ő ismertette meg először az akkori világot Kínával, a selyemországgal.

Tengerészek, akiknek oly sokat köszönhet a felfedezés történet, különböző nemzetek fiaiból kerültek ki. Legnagyobb számban az angolok és a spanyolok közül. Az úttörők sorában ott találjuk: Hudson, Cook, Bering, Nordenskjöld, Peary, Scott, Amundsen és mások neveit.

38. GULYÁSLEVES A HAJÓN

Szczepanski ominózus magyar mondatára, hogy a tenger nem a pusztá, a minap azt találtam mondani: tényleg nem, mert akkor végre ehetnék egy jó gulyáslevest a sok tengeri herkentyű után. Megjegyzésemnek következménye lett. Niepelt elrendelte a gulyás elkészítését. Kora reggel lementem a konyhára, és megfőztem egy háromszemélyes adagot. Ruiz minden mozdulatomat figyelte, majd az arányok megváltoztatásával ebédre elkészült a harminc főre elegendő „ungarische Gulaschsuppe”. Előételként az enyémből kaptak egy csészével, majd Ruizéból repetáltak. A fülöp-szigeteki szakács ügyességét, tehetségét mutatja, hogy a kétféle változat között semmilyen eltérés nem volt. A második fogás: palacsinta volt. Papayával, narancslekvárral, kókuszkrémmel, mangódzsemmel ízesítettük.

A gulyásleves ezután felkerült a rendszeresen készített ételek listájára. Szczepanski végül kénytelen volt megjegyezni, hogy a tenger majdnem olyan, mint a pusztá, mert végtelen, sehol egy fa, ameddig a szem ellát.

Ebben egyet is értettünk.

39. MALAJZIA, SZINGAPÚR

A Maláj Államszövetség a Brit Nemzetközösség tagja. Tizenhárom tartományával háromszázharminckétezer-hatszázharminchárom négyzetkilométeren terül el, fővárosa: Kuala Lumpur. A majdnem tizenkétmillió lakos negyven százaléka maláj, ugyanennyi a kínai, tizenegy százaléka indiai – főleg tamil –, a többi pedig őserdőben élő helybéli vagy európai, főleg angol.

A malájok történetét az időszámításunk utáni első évszázadokig tudjuk visszanyomozni, amikor az indiaiak több kereskedelmi telepet létesítettek földjükön. Tőlük vették át a buddhizmust és a hindu vallást a malájok. Már az első évezredben kapcsolatba kerültek a kínaiakkal is. A dombos szigetországban fontos szerepet kap a fakitermelés, főleg a teakfáé. A lakosság kétharmada egyébként mezőgazdasággal foglalkozik, s a megművelt területnek több mint a fele nagybirtok. A mezőgazdaságot a monokultúra – főképp a kaucsuktermelés – jellemzi: a világtermelés harmincnégy százaléka innen származik. Ezen kívül ananász-, kókusz-, rizs-, olajpálma- és teaültetvények sorakoznak. Számottevő a halászat és a bányászat is – ez utóbbit tekintve a tőkés világtermelésben Malaysia az első ónszállító.

Megérkeztünk a malaysiai Penang szigetéhez. A kikötőben trópusi termékeket, olajpogácsát, trópusi fát raktak a hajó mélyébe. Amikor hajónkat a parthoz állították, elindultunk e szigetnek – ahogy itt mondják: Távol-Kelet hercegének – látványosságait megtekinteni. Pálmafák árnyékában a tengerészklub nyitott teraszának bambuszfotelein üldögélve néztük át a városismertetőket. Hála a falakon lesben álló fürge gekkóknak, egyetlen légy sem kellemetlenkedett körülöttünk. Szerte Távol-Keleten a gekkók a legmegbízhatóbb rovarirtók.

Penangnak – angol nevén George Townnak – igen nagy a nemzetközi és a parti hajóforgalma, akárcsak légiközlekedése.

Egyébként ónkohászati, rizshántoló és olajütő üzei, fűrésztelepei, dohány-, cement- és szappangyárai is vannak. Penangban először megdöbbenetek a házakon díszként megjelenő, horogkeresztre emlékeztető ábrák, a szvasztikák. A szvaszti szanszkritül szerencsét, áldást jelent, és itt ezen a vidéken régi vallásos jelképek ezek az ábrák. Amikor Fiedler hangot adott megdöbbenésének, kísérőnk csodálkozott: nem tudott arról, hogy a második világháborúban mi fűződött ehhez a jelhez.

A város megtekintését egyébként a városközpontban emelt oratoronynál kezdtük. Ott húzódnak a kormányhivatal épületei és különféle pénzüzetek irodái.

A kormányzó palota impozáns tízemeletes épülete a Downing Roadon helyezkedik el. Az épület földszintjén kapott helyet a főposta.

A város főutcája a Penang Road egymásba érő, színes kirakataival, reklámjaival, választékos árukínálatával, utcai árusaival, élénk forgalmával, száguldó japán autóival és motorokkal, gyors járású riksáival egy ázsiai világáros jellegzetes hangulatát árasztja. Az utcákon, tereken pompás pagodák, hindu és buddhista templomok váltogatják egymást. Talán a legszebb a kígyótemplom a Jelutong Roadon, a városközponttól kilenc mérföldnyire, de még a fővárosban. Csarnokában a szabadon élő, füstölőszerekkel kábított kígyók látványa számomra ijesztő volt. A város másik legszebb épülete a híres Khoo Kongsi-pagoda. Ebben a különösen díszes és formailag bravúros épületben a helyi kínaiak szövetsége működik.

Penang szigetéről hajónk Szingapúrba ment. Szingapúr valóban világáros. A legmodernebb európai nagyvárosokhoz hasonlítanám, azzal a különbséggel, hogy szolgáltatásai, tisztasága szinte egyedülálló. Szingapúr 1965. augusztus kilencedikén kilépett a Malaysiai Államszövetségből, s független állam lett. Az ötszáznyolcvanegy négyzetkilométer alapterületű kertvárosban mintegy két és fél millió ember él. Hetvenhat százalékuk kínai, tizennégy százalékuk maláj, a többi ázsiai és európai. Szinte valamennyi nemzet képviselteti magát. Hivatalos nyelve a maláj, a kínai, az

angol és a tamil. Az érintkezés nyelve persze elsősorban az angol. Az emeletes buszok és felhőkarcoló látványa Londont idézték fel bennem. A várost Távol-Kelet Gibraltárjaként is emlegetik: közlekedési metszéspont félúton India, Kína és Ausztrália között. A kikötő dokkjainál tucatszám pihennek a világ különböző tájairól érkezett óceánjárók, s közöttük százával cikáznak a kis kínai dzsunkák és a malájok csónakjai. Jellegzetes és fontos része a városnak a zsúfolt kínai negyed. Érdemes ott vásárolni. Az árak alacsonyabbak, mint bárhol a világon, s a legjobb minőségű japán és más keleti áru is beszerezhető. A légkondicionáló berendezésekkel ellátott üzletházakban a tétova vásárlót helyvel, üdítőitallal kínálják, s ha éppen nincs kedvére való árujuk, előteremtik azt egy másik üzlet raktárából. Mindössze két napot időzhettünk ott, ennyi idő kellett a ki- és berakodáshoz.

40.

HAJÓNK: A PHILEMON

Átlagosan tíz csomó – 18,52 km/h – sebességgel haladunk; napi négy-ötszáz kilométert teszünk meg. Hajónk, a dán építésű Philemon már tízéves, de biztosan állja még a legkíméletlenebb viharokat, hullámveréseket is. Óránként hétszáz liter olajat nyelnek el a hajómotorok.

A hetventonnás űrtartalmú tartályok gázolajkészlete majdnem negyven napra elegendő, ha a hajót folyamatos menetben, valamennyi gépével működtetik. Kikötőben csak a segédgépek dolgoznak: az áramfejlesztő-, a tengervízbontó- és klímaberendezések. Ezek üzemanyag-fogyasztása elenyésző a teljes üzeméhez képest. A hajónak, akár egy személygépkocsinak, azonosító adatai vannak. A száz méter hosszú, húsz méter széles, ezernyolcszáz-tizenhét tonna önsúlyú, 5B2315 rendszámú Philemon hatezer-

ötszáz tonna árut szállíthat. A főleg hivatalos beszélgetésekre rendszeresített, de magáncélokra a nyílt tengerről is használható telefonállomásunk kódszáma: DP02. Rádión történő bejelentkezéskor a következőképpen kell bejelentkeznünk:

Philemon! Philemon!

Papa

Hotel

India

Lima

Echo

Mike

Oscar

November

Még az Atlanti-óceánon a Bolten egy másik óceánjárójának közelében jártunk. A hajó így jelentkezett be:

Borneo

Adam

USA

Christmas

India

September

És mint a görög mitológiában, Philemon találkozott Baucisszal.

41.

ARANYMAKRÉLÁK, DORÁDÓK

Csillogó aranymakrélák, dorádók úsztak el mellettünk. Rajokba verődve járák a tengert. Mögöttük disznóhalak szelik a vizet. Csofátatos így közelről figyelni az óceánt. A hajótesthez remorák tapadtak elülső hátuszonyaikból kialakult korongjaikkal, és messzire vitetik magukat. Ők a mi potyautasaink.

Távcsövön keresztül bálnák szökőkút mutatványait bámuljuk. Később pajkos kardszárnú delfinek követték hajónkat. A Ruiztól kapott konyhai hulladékot pompás ugrásokkal, fürge mutatványokkal honorálták. Amott ijesztő kékcápák tűnnek elő. Testük felül palakék, alul fehér. Tulajdonképpen szépek lennének, ha nem tudnánk, hogy cápák. S most, hogy tudjuk, hogy cápák, undorítónak tetszenek.

42. KÓKUSZPÁLMÁK

Kókuszpálmával mindenütt találkozunk Óceániában és a trópusokon. Nélkülük, azt hiszem, az élet elképzelhetetlen is lenne a messze fekvő korallszigeteken, korallzátonyokon, távol-keleti, délkelet-ázsiai földeken. Az árnyékot adó fák látványa kellemes a szemnek, a fiatal kókuszdió folyadéka első osztályú frissítő, fehér, belső, húsos fala pedig finom csemege. Összevágva, kiszárítva ebből nyerik a koprát, amelyből étolajat, zsírt, szappant készítenek. A csonthéjból ivóedényt állítanak elő, a Fidzsi-szigeteken például mbilo a neve, s ebből isszák a kesernyés yanggonát. A kókuszvirág burokleveleiből sajtolt puncsszerű nedű is igen kedvelt óceániai ital. Ebből erjesztik, desztillálják az ottani whiskyt, az arrackot.

Ezenkívül köteleket, ecseteket, keféket, gyékényszőnyeget készítenek a lehántolt kókuszrostszálakból. Az elégetett rostok füstje a leghatásosabb moszkítóüldöző módszer. A fa leveleiből készítik a térség jellegzetes zsúptetős házait, kosarakat fonnak, rostát, szőnyeget állítanak elő. A fa törzséből bútorok, épületfák, gerendák készülnek.

A felsorolást még lehetne folytatni.

43.

ÚJRA TENGERRE SZÁLLNI

Hazaérkezésem után néhány hónap múlva levelet kaptam Fiedler-től Hamburgból. Újra a bankban dolgozik, közben fölvtették a jogi egyetemre. Állandóan a tengerre gondol, nem tud szabadulni az élménytől, és megint gyötri a szénanátha. Azon gondolkodik, hogy végleg beáll tengerésznek.

Be is állt.

ÓCEÁNIAI KISSZÓTÁR

Ahu	polinéziai kőtemplomemelvény
Aiga	kölcsönösen egymástól függő szamoai család-közösség, melynek feje a <i>matai</i>
api	minden tongai idős férfi részére kijelölt földarab
ariki	polinéziai törzsfőnök
beche de mer	tengeri uborka
bilum	fonott szatyor, melyben a hegylakó pápuák szerszámaikat, gyermekeiket, terményeiket, élelmüket hordják
cuscus	oposszumszerű erszényes, sima szőrű, kidülledt szemű, fogásra alkalmas, hosszú farokkal. Sokszor úgy viselkedik, mint egy háziállat. Lassú mozgású, macskanagyságú, pisszegő hangokat adó állat. A legváltozatosabb színekben fordul elő, gyakori a hófehér.
Faipule	polinéziai törzsfőnök
Falé	polinéziai ház (Tongán bádogtetővel, fonott, gyékényfalakkal)
fautua	a szamoaiak legmagasabb rangú képviselője
haus tambaran	fono tanács
	díszes falú, dekorált, fából épített, monumentális, fontos rítusok, szertartások színhelyéül szolgáló épület Pápua Új-Guinea szigetén, főleg a Sepik-folyó környékén
Heiau	lásd <i>marae</i>
kaukau	az édesburgonya pidzsinül (kumara néven is ismeretes)
kava	kedvelt óceániai ital polinéz neve (a Fidzsi-szigeteken yanggona)
kumara	lásd kaukau
lakatoi	két vagy háromtörzsű pápua, óceánjáró kenu

langi	a tongai királyok kőből, piramisszerűen kiképzett sírboltja
lei	virágfüzér, olykor díszes kagylókból készült girland, melyet az érkező vendég nyakába nők akasztanak
luluai	„nagy ember”, főnök, törzsfőnök a pápua nyelvhasználatban
mana	lelkierő, képesség, hatalom
marae	áldozati oltár a polinéz szóhasználatban, ugyanaz, mint a fidzsi-szigeteki <i>rara</i> vagy a hawaii-szigeti <i>heiau</i>
matai	az <i>aiga</i> , kölcsönösen egymástól függő szamoai családközösség feje
mbuli	faluközösség feje, a Fidzsi-szigeteken, azaz a <i>tikina</i> vezetője
moai	húsvét-szigeteki szobor
nakamal	vanuatui falvakban található, óriási fügefafa, melynek lombkoronája alatt isszák éjjelente a <i>kavá</i> -t
namba	vanuatui harcosok hüvelyszerű tokja, mellyel nemiszervüket védték
ndalo	lásd <i>taro</i>
pareu	tahiti szoknya
siapo	lásd <i>tapa</i>
tabu vagy tapu	tiltott, szent
tamaaraa	tahiti ünnep
tamure	gyors, tahiti tánc
tanoa	széles, kerek, mély, fából vágott tál, amiben a <i>kavá</i> -t, <i>yanggoná</i> -t keverik szertartások alkalmával Tongán és a Fidzsi-szigeteken
tapa	papírszeder kérgéből készült terítő Szamoa szigetén: <i>siapo</i>

taro vagy ndalo	keményítő gumó, fontos élelmiszer, a répához hasonló alakú, Óceániában olyan kedvelt, mint nálunk a burgonya
tikina	fidzsi-szigeteki faluközösség, melynek vezetője a <i>mbuli</i>
tufafale	a törzsfőnök szónoka Szamoán, a szájhagyományok őrzője is
tui	polinéz király, uralkodó
wantok	„one talk” egy nyelvet beszélők, egymás támogatása szoros, családi közösségben
yanggona	lásd <i>kava</i>

TARTALOM

Prológus	4
1. Emberek a láthatáron	6
2. A Csendes-óceániai szigetvilág	8
3. A Salamon-szigetek	13
4. Nonitó cápája	17
5. Sült kagyló, tahiti-saláta	20
6. A New Georgia-szigetek felé	21
7. Tengeri „medvék”	24
8. Repülőhalak	28
9. Francia Új-Kaledónia	29
10. Az óceán	30
11. Sült banán	31
12. A tenger nem a puszta	32
13. A Fidzsi-szigetek	32
14. Bélyegek	36
15. Naptárvonal	37
16. Banánpuding	37
17. A Marshall-szigetek és a Mikronéziai Szövetségi Államok ...	38
18. Egészségügyi tudnivalók	42
19. Korallok	43
20. Mangócépa vacsorára	44
21. A Gilbert-szigetek és Nauru, a milliomosok szigete	45
22. Misszionáriusok	49
23. A bennszülött üzenete	50
24. Tahiti csirke	51
25. Guam és az észak-mikronéz szigetek	52
26. Kannibálok	55
27. Néprajzi gyűjtemény a hajón	56
28. Rákpástétom	58

29. Óceániai fák	59
30. Japán	59
31. Tajvan	61
32. A Bolten Hajózási Társaság	63
33. Hongkong	64
34. A hajótörött története	66
35. Bangkok	66
36. Az óceániai-szigetek névváltozásai	70
37. A tengerészek élete	71
38. Gulyásleves a hajón	74
39. Malajzia, Szingapúr	75
40. Hajónk: a Philemon	77
41. Aranymakrélák, dorádók	78
42. Kókuszpálmák	79
43. Újra tengerre szállni	80
Óceániai kisszótár	81

POLGÁR ERNŐ
író, drámaíró, dramaturg

Született Bácsalmáson, 1954. jan. 27.

Tanulmányok: Egri Tanárképző Főiskola, könyvtár szak, 1972–76, Színház- és Filmművészeti Egyetem, 1978–82, Oxfordi Egyetem, 1981.

Családi állapota: nős, három gyermek apja.

1972–76. az OSZK-ban könyvtáros, 1976–77. a Rádió szerkesztője, 1977–79. az Országgyűlési Könyvtár, az Iparművészeti Múzeum könyvtárosa, 1979–97. a Madách Színház dramaturgja, 1997–98. a Színház- és Filmművészeti Főiskola Tanulm. vez., 1998– szabadfoglalkozású író, 2000–2004. www.blueshop.hu Online galéria és a Gutenberg Galaxis digitális kiadó vezetője. A www.hun-info.hu online hírügynökség felügyelő bizottságának elnöke.

1981. MTA-ösztöndíjas, 1982. Gendben ösztöndíjas, 1994. Soros-ösztöndíjas, 1998. Pro Renovanda Cultura Hungariae ösztöndíjas, 2000. a Magyar Művészeti Akadémia millenniumi alkotóművészeti pályázatán „Isten madárcái” című drámája dicsérő oklevelet kap. 2005. Nagy Lajos-díj, Bácsalmás díszpolgára, 2007. A Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje.

Művei

Hullámsír, Hazatérők, Ady (1983), Túl az Egyenlítőn Madách Színház Rend. Korcsmáros György (1985), Randevú Bangkokban, Elítéltek, Tűzjárók (1991), Isten madárcái (film) (1994), A sárga csillagok nyomában (1992), Légy a feleségem! (1994), A Philemon fedélzetén a világ körül (1994), Lótuszvirág (Távol-keleti történetek) (1994), A sárga csillagok nyomában (Gettó a Délvidéken), 2. Bőv. kiadás (1997), Egy asszony második élete (1997), Szerelmek (1999), A Szent István parki fák (2000), Színészek és

színésznők bővületében (2000), Civilizációk nyomában (2001), Az iszlám világ titkai (2001), Az istenek szigete (2002), Káma szolgálja /Egy indiai herceg élete/ Halálos csók (2004), Hogyan lehettem anya (2005), A kultúrák eredete és ősképei (2005), Egy aszszony második élete (4. jav. kiadás) (2006), Kleopátra vitorlása (2006), Nomádok vágátja (2007), Az iszlám világ titkai (2007), A tenger hangja (2008), Óceánia (2008).

Előkészületben

A karácsonyfa becsukta szemét, India és más világok – Az Éden nyomában

Honlap:

www.szepiroktarsasaga.hu/Polgár

www.litera.hu/Polgár

www.google.hu/Polgár